

Stabilizace vysílání 1926–1929

Léta 1926–1929 znamenají období stabilizace a rozkvětu rozhlasové společnosti, skutečný „zlatý věk“ v rozhlasové historii. Radiojournal úspěšně překonává závažné ekonomické problémy, které jej v prvních letech vážně existenčně ohrožovaly, koncepčně profiluje svůj program do celodenního vysílání, stabilizuje se technicky i personálně a získává ke spolupráci renomované umělce, herce a odborníky ze všech společenských oblastí.

Z technické hříčky se stává uznávanou společenskou autoritou. Proniká do divadel a koncertních sálů a etabluje se jako významná kulturní a vzdělávací instituce, poskytuje posluchačům sportovní přenosy a reportáže a vstupuje do jejich soukromí pravidelnými informacemi o aktuálním dění doma i ve světě, a to mnohem rychleji než tisk.

Rozhlasové publikum je okouzleno neustále se zdokonalujícími výrazovými možnostmi nového typu komunikace, která, ač vázána „jen“ na auditivní, akustickou rovinu, je schopna přiblížit mu třeba během jednoho dne kulturní, sportovní nebo společenské události probíhající nejen v Praze, Brně, Bratislavě, Moravské Ostravě a Košicích, ale i daleko za hranicemi země.

Rozhlas objevuje tzv. simultánní vysílání, které se stává základem bohaté domácí i mezinárodní programové výměny. Vedle hudební složky se rozvíjí také specifická slovesná tvorba – zpravodajská, publicistická, literárně-dramatická a vzdělávací.

Vysílání zahajují tzv. odborné rozhlasové programy – zemědělský, dělnický a rozhlas pro průmysl, obchod a živnosti.

Úspěšný rozvoj náhle brzdí nastupující světová hospodářská krize.

Československá republika ve druhé polovině dvacátých let

Politické uspořádání

Československá republika se ve druhé polovině dvacátých let dále rozvíjela jako demokratický stát s pluralitním politickým systémem a ústavně zaručenými demokratickými svobodami. Jeho hlavní složky s celostátní působností se zformovaly již záhy po vzniku republiky a ve své většině (kromě německých stran) zůstaly zachovány bez podstatnějších změn po celé meziválečné období.

Některé politické subjekty si uvědomily po překonání počáteční nedůvěry k novému médiu možnosti rozhlasu při ovlivňování veřejného mínění a různými cestami se snažily proniknout do jeho řídicích orgánů a více nebo méně skrytě ve vysílání prosazovat své politické cíle a zájmy.

Z hlediska zastoupení v parlamentu patřilo po celá dvacátá léta k nejsilnějším pět stran¹:

Republikánská strana lidu zemědělského a malorolnického (agrární strana) – silné postavení získala v řídicích orgánech Radiojournalu již při vzniku rozhlasové společnosti a značný vliv si v rozhlase udržovala po celé meziválečné období. V roce 1926 iniciovala vznik zemědělského rozhlasu, který prakticky ovládla.

Československá sociálně demokratická strana – snažila se o prosazení svého vlivu v rozhlase, nikdy však ne tak důsledně jako agrárníci. Svůj vliv na posluchače uplatňovala zejména prostřednictvím dělnického rozhlasu.

V opozici proti sociální demokracii se v rámci socialistického hnutí zformovala **Československá strana národně socialistická** – spolu se sociální demokracií se podílela na řízení dělnického rozhlasu.

Československá strana lidová – v rozhlase si nevybudovala tak silné postavení jako agrárníci a socialisté. Svůj vliv na veřejnost se však snažila uplatňovat zejména prostřednictvím vysílání, do něhož vstupovali četní zastánci lidovecké politiky hlavně svými přednáškami na témata, která byla předmětem jejího hlavního zájmu (na-

příklad úloha náboženství ve společnosti, náboženství a škola, náboženství a rodina).

Československá národní demokracie (v rozhlase si neprosadila významnější postavení a vliv).

Vedle této „velké pětky“ získaly poměrně značný vliv také **Československá živnostenská obchodnická strana středostavovská** (své působení na posluchače uplatňovala zejména prostřednictvím rozhlasu pro průmysl, obchod a živnosti) a **Komunistická strana Československa** (v rozhlase neměla téměř žádný vliv).

Vedle politických stran zaujímal ve dvacátých letech významné politické a mocenské postavení v Československé republice také tzv. **hradní skupina**, jejímiž představiteli byli T. G. Masaryk a E. Beneš. Nezaložila sice žádnou „vlastní“ politickou stranu, ale její příslušníci se vyjadřovali k aktuálním otázkám v intencích její společensko-politické orientace. Svě představy o řešení společenských problémů prosazovala hradní skupina hlavně prostřednictvím svých sympatizantů, často na základě osobních vztahů. Její spojení s rozhlasem bylo mnohostranné a rozhlas ve své programové tvorbě vysokou autoritu a morální vliv hradní skupiny respektoval.

Přestože rozhlas prosazoval směrem k politickému dění ve státě stanovisko neutrality a nadstranickosti, bylo zřejmé, že některé strany zahájily po počátečním období nedůvěry k novému médiu politický boj o jeho ovládnutí a některým se podařilo do rozhlasového vysílání proniknout. Tato skutečnost byla již v roce 1928 natolik zřejmá, že časopis Rozhlas považoval za nutné čtenáře naléhavě varovat: „*Nemá-li však vývoj radia a jeho oblíby v širších vrstvách býti ochromen, nutno se vším důrazem odmítnouti pokusy, aby rozhlas byl zapřažen přímo do služeb politických stran a zneužit k propagaci stranických cílů, a místo aby radioamateristy sdružoval ve velkou a bratrskou obec, pěstující poučení, zábavu a kulturní požitky, vykopával mezi nimi příkop třídní a politické nesnášenlivosti. (...) Radiojournal je podnikem pro všechny, patří všem a ne nějaké straně nebo třídě.*“²

Tisk

Politické soupeření o přízeň voličů probíhalo především na stránkách tisku. Počet novin a časopisů nejrůznějších typů, zaměření a politické orientace vy-

dávaných ve druhé polovině dvacátých let byl skutečně účtyhodný.

Jen „v Praze vycházelo v roce 1926 1400 a v roce 1929 dokonce 1800 titulů novin a časopisů. Pochopitelně vycházely i v jiných městech. K roku 1930 se uvádí např. v Moravské Ostravě 74 novin a časopisů, v Ústí n. Labem 45, v Plzni 40, v Českých Budějovicích 35, v Olomouci 32, v Opavě také 32 atd. (...) Existence takového množství vydávaných novin a časopisů má zhruba dva důvody (navzájem se prostupující). Náklady na zřízení a provozování novin nebyly tak veliké jako v pozdější době a při životě se udržely i noviny, které měly jen desetitisíce a nikoli statisíce odběratelů; rozdíl je čistě matematický. Druhým důvodem bylo, že až na několik výjimek šlo o tisk stranický, jehož odběr byl i formou stranického příspěvku. Politické strany tehdejší doby neměly bez vlastního tisku naději na úspěch.“³

Popsat alespoň stručně tiskové a časopisecké prostředí, do něhož vstupovalo rozhlasové vysílání, by si vyžádalo mnohem více místa.⁴ Jisté však je, že rozhlasu vytvářelo zejména ve zpravodajství a publicistice významné konkurenční prostředí. Každý čtenář si mohl v tak široké žurnalistické nabídce najít to, co vyhovovalo jeho zájmu, potřebám i vkusu. Je pak pochopitelné, že vedení rozhlasu se nechtělo pouštět do mnohdy „kalných“ vod politického zpravodajství a publicistiky a hledalo jiné cesty rozvoje rozhlasové programové tvorby.

Ekonomická konjunktura a stabilizace

Léta 1924–1929 jsou někdy označována za „zlatá léta“ v dosavadní historii Československé republiky. Nepochybně byla etapou, v níž se zformovaly základy jejího demokratického uspořádání a zároveň se začlenila mezi vyspělé státy v evropském i světovém kontextu. Spolu s politickou stabilizací nabíral nové síly hospodářský systém – vrcholu ekonomické konjunktury bylo dosaženo právě v letech 1928–1929. Technická a technologická modernizace průmyslu přispěla k růstu výroby a produktivity práce, což se příznivě projevilo ve všech ostatních sférách společenského života včetně sféry sociální. Bouřlivě se rozvíjela kultura, zvyšovala se úroveň školství a vědy, byly vytvořeny pevné základy právního státu.

Druhá polovina dvacátých let ale také znamenala protesty proti drahotě v Praze v letech 1925–1926 a stávkový namířený proti reformě sociálního pojištění v roce

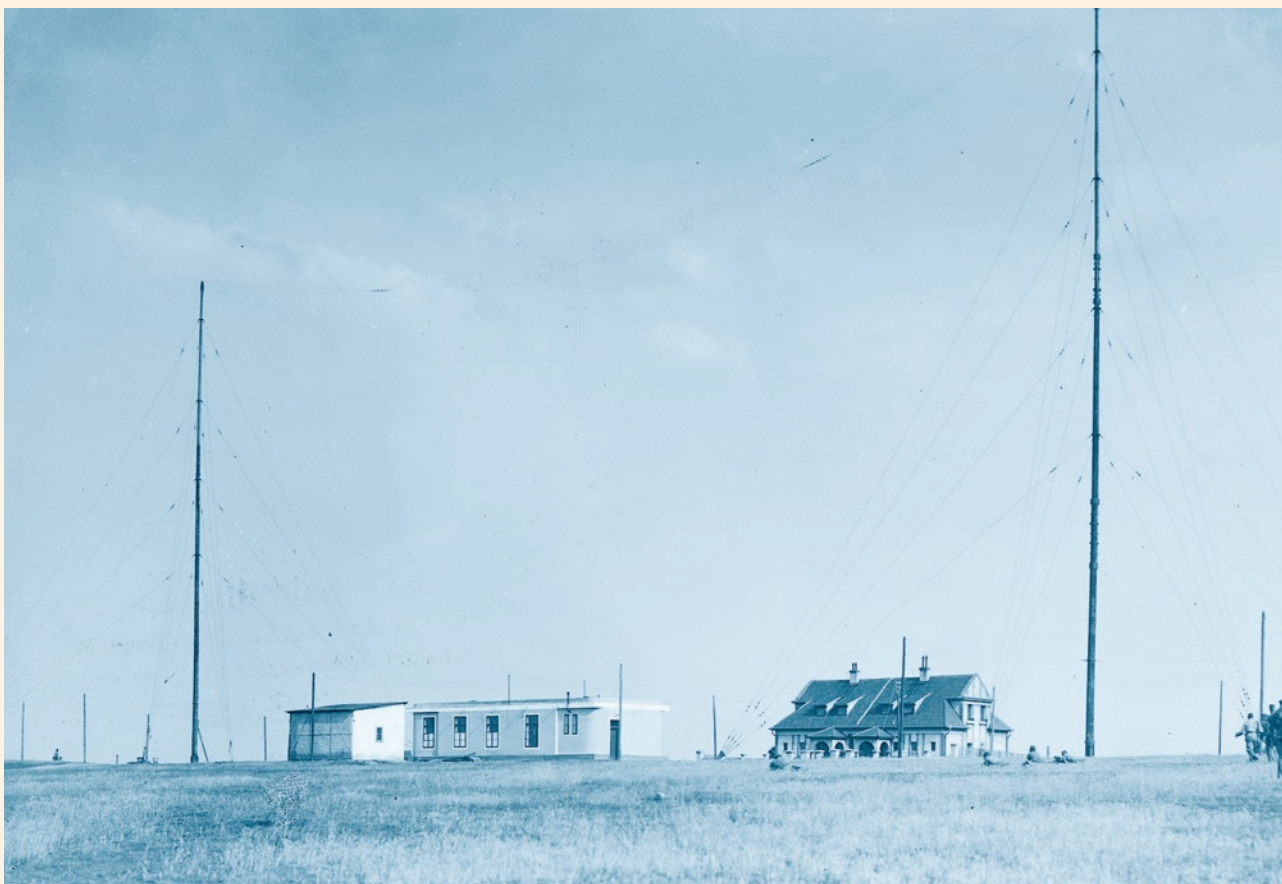
1928, agrární krizi v témže roce, politické pŕůtky a stranické pletichaření, rostoucí hrozbu ze strany krajních politických uskupení, latentní i otevřené národnostní problémy, neuspokojivé řešení problému nízkého tempa rozvoje průmyslové výroby ve východní části ČSR. Již na konci tohoto „zlatého“ období se objevily první signály, které do optimistického pocitu trvalé prosperity začaly vnášet prvky nejistoty a obavy z dalšího vývoje – signály blížící se hluboké krize.

Všechny tyto vlivy se přirozeně dotýkaly také českého rozhlasu. Po překonání počátečních obtíží také pro něj znamenala druhá polovina dvacátých let období konjunktury, etapu dynamického rozvoje a stabilizace, a to jak v oblasti programové tvorby, tak také ve sféře ekonomické, technické i personální. Avšak ani jeho vývoj nebyl jednoduchý.

Nová vysílací stanice Radiojournalu ve Strašnicích

Na počátku roku 1926 nebyla ještě značná část území Československé republiky pokryta rozhlasovým signálem. Program pražského studia Radiojournalu nebylo možné sledovat na většině území Moravy, Slezska a samozřejmě ani na Slovensku. Posluchači na těchto územích a také v pohraničních oblastech Čech byli odkázáni na poslech silnějších zahraničních stanic. Proto jedním z prvních úkolů pro rok 1926 bylo uvést do provozu připravovanou vysílací stanici, která měla desetkrát vyšší výkon než stávající stanice ve Strašnicích, a zahájit vysílání v Brně a Bratislavě. Stanice byla objednána ministerstvem pošt a telegrafů již v létě 1925 u americké společnosti Western Electric a od srpna se ve Strašnicích konaly přípravy k její instalaci.

Na ně vzpomíná Karel Koníček: „Nejdříve museli jsme zhotovit řádné uzemnění, protože používala se až dosud tzv. protiváha. Kilometry měděného drátu byly zaorány do hloubky přes půl metru na ploše šesti tisíc čtverečních metrů. Zem kolem celé budovy s vysílačem byla takto přeorána a budova sama omotána sítí a znovu omítnuta. (...) Během jedné noci přemístili jsme starý vysílač do

Strašnická vysílací stanice

akumulátorovny, odkud jsme vystěhovali baterie před budovu pod stříšku. Dynamo a agregát jsme dali do chodby a provoz nerušeně pokračoval.

Koncem listopadu přijel z Londýna inž. Emis od Western Electric, otevřel bedny a začali jsme s instalací přístrojů. K výstroji patřila i strojovna a agregáty, které dodávaly proud o napětí 14 a 22 voltů pro žhavení lamp, 250 voltů pro mřížky lamp a 1500 voltů pro anody lamp vlastního vysílače. Dále byla postavena pumpa a chladič na vodu pro chlazení lamp koncového stupně. Všechny stroje byly namontovány dvakrát, aby bylo možno hned zapnout stroj rezervní.

Montáž pokračovala dobře, a tak již 20. prosince v noci jsme připojili anténu a zem ze starého vysílače na nový a začala první zkouška. Dopadla dobře...“⁵

Neoficiálně začala nová stanice pokusně pracovat o Vánocích roku 1925; od 27. prosince na nové vlně 360 m. Svým výkonem a moderním technickým řešením byla srovnatelná s jinými výkonnými evropskými rozhlasovými vysílači. Oficiálně byla uvedena do provozu pro veřejnost 7. února 1926 na slavnostním shromáždění za přítomnosti ministra pošt a telegrafů, primátora Prahy, vedoucích pracovníků ČTK, tisku, zástupců Radiojournalu a jeho řídicích orgánů.

Stávající půlkilowattová vysílačka byla demontována a připravena pro plánované vysílání v Bratislavě. To bylo pokusně zahájeno 3. srpna 1926 z nové budovy policejního ředitelství v Bratislavě, pravidelný provoz probíhal od 23. října 1926.

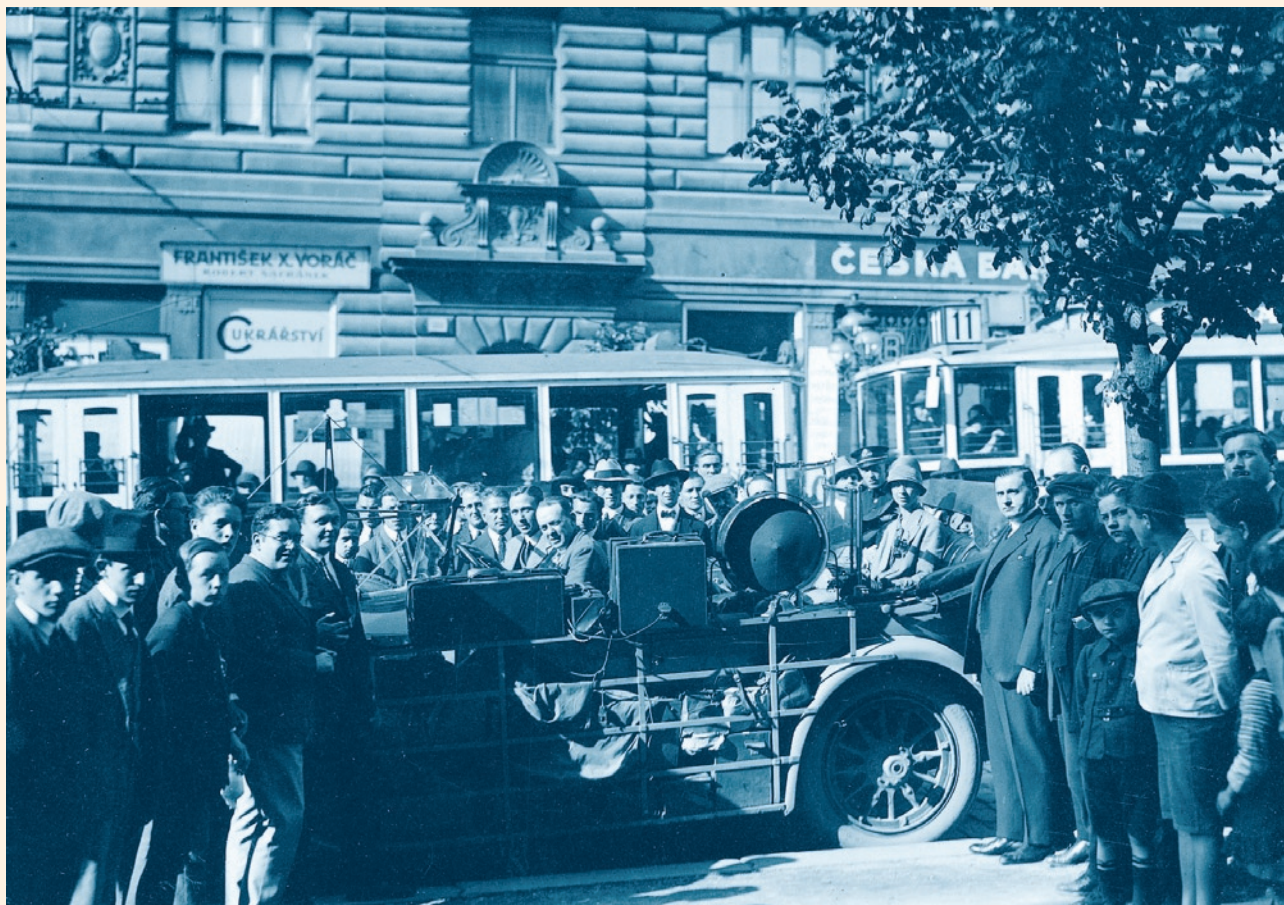
Dne 18. dubna 1926 byla oficiálně uvedena do provozu také výkonná vysílačka v Brně (2,4 kW, vyrobila ji anglická firma Marconi), i když pokusné vysílání zde probíhalo již od roku 1922. Pravidelné vysílání bylo zahájeno od května 1924 prostřednictvím původně telegrafního vysílače přímo z jeho budovy v Komárově. První rozhlasové studio bylo zřízeno 1. září 1924 v malém přístavku na střeše Zemského domu v Brně.⁶

Přímé přenosy

Kvalitnější technické vybavení Radiojournalu a první zkušenosti s rozhlasovou tvorbou umožnily uplatnit ve vysílání nové, progresivnější metody rozhlasové práce.

V dosavadním převažujícím hudebním programu, vysílaném ze studia, doplněném četnými přednáškami a účelovým zpravodajstvím, začal totiž nabývat na významu **přímý přenos**.

Nebyl to však již „jen“ přenos operních či koncertních představení z divadel a koncertních sál, ale rozhlasový mikrofon si stále více všímal aktuálních kulturních a společenských událostí na nejrůznějších místech Prahy. „Hlavní snahou RJ bylo zachytit pokud možná vše, co posluchače zajímá z denního života. Přenos stává se neaktuálnějším technickým problémem a atelieru užívá se jen z nouze, když už se nic mimo atelier neděje.“⁷ I když v programovém věstníku nalezneme u některých přenosů označení

Kapitán Plages rozhlasovým vozem

„reportáž“, nešlo stále o žánr rozhlasové reportáže, jak jej chápe dnešní teorie rozhlasové publicistiky. Chyběl ještě reportér, který by posluchače uvedl do souvislosti a přiblížil jim to, co nemohou vnímat z „pouhého“ zvukového záběru události, chyběly další kompetentní osoby, které by v rozhovoru s reportérem jeho popis doplnily dalšími informacemi, názory a komentáři.

Šlo stále především o zachycení zvukového obrazu události, bez doplňujícího výkladu, popisu a hodnocení.

Radiojournal však poskytoval posluchačům příležitost zúčastnit se aktuálního dění a „vyslechnout v rozhlase řeči státníků a politiků, projevy ze slavnostních shromáždění, sjezdů a výstav atd. (...) Po Národním divadle, Varieté, Smetanově síni, Lucerně, karlínském kostele a kavárně Passage zapojuje RJ počátkem března (1926 – pozn. aut.) Ellnerův restaurant v paláci Riunione Adriatica na rohu Jungmannovy a Národní třídy pro přenos černošské kapely, 3. dubna 1926 Parlament, 23. května basiliku sv. Václava na Smíchově, 24. května Stavovské divadlo, 25. května Pantheon Národního musea. (...) V době půl roku rozmnoženo bylo přenosové zařízení asi o deset linek, pro něž v místnosti pražské stanice musel být zřízen zvláštní rozváděč pro kabelové spoje a linky, které sloužily přenosům a dorozumívání.“⁸

Přenosy veřejných koncertů

Na jaře roku 1926 rozhlas obohatil svůj hudební program také sérií veřejných, tzv. **samostatných koncertů Radiojournalu**. K jejich přípravě a zařazení do vysílání přistoupil na základě dosavadních zkušeností z přímých přenosů a prvních reportáží. Nadšený ohlas posluchačů, citlivě vnímajících zvukovou atmosféru při živých přenosech z kulturních, společenských a sportovních akcí, totiž přivedl programové pracovníky k závěru, že také hudební a literární vysílání by mělo ve větší míře vycházet z přirozeného prostředí, nikoli jen z rozhlasového studia. Reakce posluchačů potvrzovaly, že přímý přenos koncertu z hudební síně, doplněný všemi charakteristickými zvuky (potleskem diváků, tóny laděných nástrojů, typickým zvukem hlediště o přestávce atd.), má pro ně mnohem větší kouzlo a přitažlivost než hudební produkce přenášené ze studia. Proto začaly být uváděny přímé přenosy vlastních koncertů v podání orchestru Radiojournalu, rozšiřovaného podle potřeby o sólisty či skupiny členů České filharmonie. Jejich program (na rozdíl od koncertů České filharmonie) mohl být sesta-

vován podle vlastního dramaturgického a uměleckého plánu, vycházejícího z požadavku nejvyšší umělecké kvality a také respektujícího požadavky posluchačů. Pro samostatné koncerty byl pronajat velký sál Radiopaláce na tehdejší Fochově (dnes Vinohradské) třídě, který vyhovoval akusticky a zároveň umožňoval vystoupení větších orchestrálních těles, jež by se do studia v Orbisu nevešla. Během roku 1926 bylo odvysíláno 31 pravidelných čtvrtěčních veřejných koncertů, jejichž dirigentem byl většinou **Jožka Charvát**. Radiojournal totiž pozval v druhé polovině roku k hostování několik renomovaných dirigentů, mezi nimi například dirigenta Slovenského národního divadla **Oskara Nedbala** či prvního šéfdirigenta České filharmonie **Ladislava Čelanského**. V programu uváděném Adolfem Dobrovolným vystoupila řada významných českých i zahraničních uměleckých osobností, z pěvců mj. Ema Destinnová, Jarmila Novotná, Otakar Mařák, Umberto Urbano. Orchestrální skladby a sólová vystoupení pravidelně doplňovala recitace v podání herců Národního a vinohradského divadla, například Václava Vydry, Evy Vrchlické a Bedřicha Karyana. Sál byl vždy vyprodán a samostatné koncerty, vysílané i během letních prázdnin, kdy se jiné hudební akce nekonaly, získaly Radiojournalu další předplatitele.

Veřejné koncerty zvýšily prestiž Radiojournalu. Pomohly mu upoutat pozornost veřejnosti i tisku a získat k přímé spolupráci významné české, slovenské i zahraniční umělce. Znamenaly ale také krok od dosavadní funkce reproduktivní k vlastní tvůrčí (produktivní) umělecké práci a k postupnému programovému osamostatňování.

Tematické přenosy

Za „vzorný program budoucnosti“ označil ing. Svoboda šest přenosů, které se uskutečnily během jednoho dne, neděle 30. května 1926.

„Po ukončení přednášek pro zemědělce byl rozhlas přepojen do karlínského chrámu Cyrila a Metoděje. Hned nato, téměř bez přestávky, následovalo vysílání z Pantheonu Národního musea, přičemž zvláštním kabelovým vedením byl přenášen zpěv Pěvecké obce z Václavského náměstí pod pomníkem knížete Václava⁹. Odpoledne pak byla vysílána z velkého sálu na Slovanském ostrově dětská slavnost, trochu ovšem hlučná, která byla vyvážena ihned následujícími přenosy zahradní hudby na tomtéž ostrově, jejíž

produkce trvala až do šesti hodin večer. Den byl ukončen velice zdařilým vysláním koncertu ze sálu Radiopaláce. Při těchto přenosech nebylo ovšem zapomenuto ani na časový signál.¹⁰

Je zřejmé, že zatím nešlo o hodnocení obsahu a kvality přenosů, ale především o skutečnost, že se je podařilo technicky zvládnout. Pomohla k tomu i sada mikrofonů, které Radiojournal obdržel na konci roku 1925, a první režijní pult, improvizovaně sestrojený Karlem Koníčkem, který umožňoval propojit linkami současně několik míst v Praze. Zkušenosti získávané při těchto spíše experimentálních akcích byly důležitou přípravou pro nově se rodící původní rozhlasový žánr – rozhlasovou reportáž.

Smlouvy s divadly

Posluchačům zpočátku nevadily technické nedostatky (například hluchá místa v přenosech, příliš hlasné zvukové pozadí), důležité pro ně bylo, že se mohli kulturní nebo společenské události zúčastnit. Postupně se však začínaly objevovat i kritické hlasy, upozorňující nejen na zvukové nedostatky, zejména při přenosech operních představení (například na nevyváženost zvuku v přenosu sboru, orchestru a sólistů), ale také na zvyšující se „přesycenost“ rozhlasového programu přenosy, které bránily rozvoji dalších rozhlasových forem. Zejména v době počínající krize se totiž přenosy staly pro divadla vítaným zdrojem příjmů. Například za každý přímý přenos platil Radiojournal **pražskému Národnímu divadlu** nejprve tisíc korun, v roce 1926 tři tisíce a od května 1927 se smluvně zavázal vysílat třicet operních představení za paušální poplatek, který již ale činil patnáct tisíc korun za představení¹¹ (nově uzavřená smlouva se netýkala premiér, z nichž mohl odvysílat pouze jedno jednání). Obdobná smlouva byla uzavřena s **Národním divadlem v Brně**: Radiojournal se zavázal zaplatit za přímé přenosy čtyřiceti nedělních dopoledních představení roční paušální částku 162 000 korun, podobně tomu bylo i u přenosů ze **Slovenského národního divadla v Bratislavě**. Divadla měla těmito smlouvami zajištěn stálý a jistý příjem. Proto se snažila, aby počet přenosů byl co největší, což se v programové nabídce rozhlasu projevilo vysláním až dvou oper týdně. Tato „inflace“ divadelních přenosů začala být postupně

kritizována jak posluchači, tak také odbornou veřejností, a brzy se touto otázkou muselo zabývat i rozhlasové vedení. **Dr. Jaroslav Krupka**, od srpna 1926 šéf hudebního odboru, proto hodnotil v roce 1929 přenosy operních představení jako „chorobu našeho rozhlasu“.

Smlouva s Českou filharmonií

Nová smlouva byla uzavřena rovněž s **Českou filharmonií**, která se v roce 1926 dostala do takových finančních problémů (deficit činil jeden milion korun ročně), že hrozilo ukončení její činnosti. Radiojournal byl v té době již finančně poměrně dobře zajištěn, a proto dokonce uvažoval, že vstoupí do kuratoria České filharmonie a převezme ji do své péče. Přestože tato úvaha nakonec nebyla realizována, přistoupil Radiojournal smlouvou z roku 1927 na úhradu 15 000 korun za jeden koncertní přenos – a tímto krokem existenci České filharmonie zachránil.

Spolupráce s ní ale na druhé straně byla výhodná i pro Radiojournal, protože mu pomohla realizovat jeho ambiciózní hudební program, který by nebyl schopen v plánovaném rozsahu a repertoáru vlastními silami (tedy vlastním orchestrem) zajistit. Dosavadní samostatné veřejné koncerty orchestru Radiojournalu, přenášené z Radiopaláce, byly sloučeny do jedné dramaturgické a programové řady s přenosy koncertů České filharmonie, která smluvně zajistila třicet pět hudebních přenosů, většinou ze Smetanovy síně Obecního domu. Byly uváděny pod názvem Symfonické koncerty Radiojournalu. U řady z nich mohla rozhlasová hudební dramaturgie rozhodovat o složení programu, sólistech a dirigentovi. Po dohodě s uměleckým vedením České filharmonie byly mimo této programové řady přenášeny také další, tzv. volné koncerty.

Hudební program připravovaný ve spolupráci s Českou filharmonií byl doplněn přenosy koncertů Symfonického orchestru Národního divadla v Brně a jednou měsíčně koncertem ze Slovenského národního divadla v Bratislavě.

Přenos se stal světovou módou a Radiojournal za tímto trendem nijak nezaostával. Jen v roce 1926 bylo kromě obvyklých relací ze studia odvysíláno 312 hudebních přenosů z mimorozhlasových prostor, z toho 34 oper, 2 operety, 108 koncertů, 40 přenosů chrámové hudby, 93 přenosů taneční hudby a 35 zahradních koncertů.¹²

Vznik a vývoj rozhlasové reportáže

VIII. všesokolský slet

Významným kvalitativním krokem v rozvoji rozhlasové tvorby byl posun od přímých přenosů k **rozhlasové reportáži**. Za její zrod v dnešním chápání se považuje přímé vysílání z události, která byla ve středu pozornosti celé republiky na konci června a začátku července 1926. Byl to VIII. všesokolský slet v Praze.

Vedení Radiojournalu rozhodlo, že rozhlas nemůže zůstat stranou a že sletové události se budou přenášet posluchačům v přípravném období i ve všech sletových dnech. Už tedy nešlo „jen“ o informaci o události, ale o zvukový přenos události samotné. „Slet na krystal“ se stal po několik týdnů nejdůležitějším heslem pro všechny pracovníky Radiojournalu; ale také posluchači s napětím očekávali, jak se podaří úkol zvládnout. Všichni si uvědomovali, že přenos sletových událostí bude znamenat dosud nejsložitější organizační a technickou zkoušku rozhlasového vysílání v jeho historii.

„Byl to velký problém nejen technický, nýbrž i zpravodajský a reportérský, jakého se dosud žádá zahraniční stanice neodvážila,“ píše naše první rozhlasová historička A. J. Patzaková. „Největší dosud podnik londýnské stanice, která vysílala zahájení výstavy ve Wembley, představoval sotva čtvrtinu plochy a události, které měly být pro mikrofon připraveny a rozhlasově aranžovány, omezily se tam jen na zpravodajství. Sletišťe představovalo 320 000 m² plochy, největší délka sletišťe byla málem jeden km a šířka na 500 m. Bylo celkem nutno užití pěti až šesti mikrofonů, tří až čtyř amplifikací. Pro zachycení hudby postaven byl zvláštní sloup, vzdálený třicet metrů od středu hudebního pavilonu. Všechny spoje vedly do zvláštní kontrolní místnosti, která byla zároveň upravena na malý atelier. Tady seděl hlasatel František Havel u okna, ze kterého přehlédl celé sletišťe. Hlasatel musel osvědčit své schopnosti a pohotovost redaktora reportéra. Technicky bylo třeba provádět různé kombinace. Při hlášení tlumila se hudba jen na kulisu, aby řeč vystoupila, zapojovaly se různé mikrofony a mísily při reprodukci hudby ke cvičení a zase hluku a ruchu z hlediště. Zkoušelo se čtyři neděle napřed...“¹³

Přenosům z hlavních sletových dnů předcházelo několik zkoušek. První proběhla 13. června během cvičení žáků ze stadionu na Strahově jako zatím neoficiální

a předem neohlášené vysílání. Přinesla technickým pracovníkům velmi cenné zkušenosti, které byly uplatněny v hlavních přenosech. Další, již předem posluchačům ohlášené, proběhly 27. června ze Smetanovy síně Obecního domu, kde se uskutečnila beseda se sletovými dorostenci, a 29. června, kdy byl prostřednictvím rozhlasových vln přenášén jejich pochod Prahou. To již byla generální zkouška, která měla zároveň ověřit vhodnost míst pro umístění mikrofonů k přenosu hlavního sletového průvodu Prahou.

Zachytit dynamiku probíhající události v časovém i prostorovém vývoji bylo možné jen s použitím několika mikrofonů. (První zkušenosti byly již získány z přenosů z Pantheonu Národního muzea a z Václavského náměstí 30. května.) Zatím existovalo jen improvizované zařízení, které umožňovalo jejich simultánní (souběžné) zapojení v různých místech, popřípadě prolínání a mixování různých zvukových modulací. Neexistovalo ale reportážní záznamové zařízení, které by umožňovalo doplnit přenos záznamem z jiného místa události. Mikrofony musely být zapojovány postupně do vysílání jeden za druhým z různých míst a v krátkých časových intervalech, což kladlo mimořádné nároky na režijní přípravu a realizaci celé akce.

Bylo jasné, že zde již nestačí jen mikrofon zapojit a přenášet zvuky z okolního prostředí. Při tak zvukově rozmanité a náročné události zde již musel být zprostedkovatel, který by posluchačům pomohl dešifrovat zvukově nesrozumitelné prostředí a doplnil zvukový obraz události informacemi o dění, jehož je svědkem. Věrně zachycený reálný zvuk doplněný komentářem reportéra, který v posluchačích vyvolá živou představu prostředí a objasní podstatu události, je základem rozhlasové reportáže.

Jak přenosy, resp. reportáže ze sletu probíhaly a s jakými potížemi se technici museli potýkat, uvádí ve svých vzpomínkách Karel Koníček: „V sobotu 3. července vysílali jsme reportáž z příjezdu zahraničních hostů. V neděli 4. července přenášeli jsme v dopoledních hodinách ze Slovanského ostrova slavnost, kterou tam pořádali američtí krajané, kteří přijeli do staré vlasti na slet. Odpoledne jsme vysílali opět ze Strahova společné vystoupení mužů a žen a večer koncert ze Smetanovy síně. V pondělí 5. července fungovali jsme ve Španělském sále na Hradě; přenášel se odtud hold sokolů prezidentu republiky. Sotva skončil, spěchali jsme

opět na stadión, abychom vysílali průběh dalších cvičení. A ještě též večer jsme zařadili do programu část uměleckého a tělocvičného večera cizinců z Obecního domu. Ani tím však naše práce neskončila, z Repre jsme spěchali na Střelecký ostrov a na Vltavu, kde se konala noční slavnost. Přišla však velká voda a slavnost musela být předčasně ukončena. Když jsme vynášeli naše přístroje na střechu tribuny nad vodou, byli jsme spíše vodními akrobaty než rozhlasovými techniky. Ale ani tímto dobrodružstvím náš den nekončil. Bylo třeba ještě v noci zajistit a připravit stanoviště na reportáž z průvodu Prahou. Neměli jsme dost mikrofónů a zesilovačů a museli jsme proto uvažovat, kam co dáme. Na stanoviště proti Národnímu divadlu jsme dali aparaturu ze Střeleckého ostrova, na Můstek přišly věci ze Strahova a na Staroměstskou radnici přístroje z Obecního domu.“

Popozornost posluchačů vzbudila ale již událost, k níž došlo před vlastními sletovými akcemi a která po technické stránce ještě nebyla ve světě běžnou záležitostí – příjezd účastníků sletu v pátek 2. července večer a v sobotu 3. července ráno na pražské nádraží. Posluchači oceňovali zejména reálnost, věrnost charakteristických zvuků – „*syčení, hučení, rachot, ostré zabrzdění, hlášení stanice, otvírání dvířek, hluk vozu se zavazadly, pochod vojska, povely, jásot vítajících obecnstva, odjíždění automobilů.*“¹⁴

Okouzlení zvukem, jeho dokonalostí a malebností při poslechu z rozhlasového přijímače při zprostředkování události v časovém a prostorovém pohybu v celém jejím rozsahu – to stále ještě byly nejvíce oceňované hodnoty sletových přenosů. „*Tato nově objevená schopnost – akustické zachycení děje – stává se pak v dalším období mocným zdrojem inspirace rozhlasové tvorby v oboru reportáže i činohry. A jako každá taková schopnost spjatá jen s formou má v dalším vývoji rozhlasu kladnou i zápornou stránku, neboť svým zneužitím vyvolává řadu formalistických úchylek. A tak se míra zvukové kompozice stává po čase jedním z měřítek reportéřského mistrovství.*“¹⁵

Poprvé stojí před mikrofónem **hlasatel-reportér**, který již nepředčítá připravené texty ohlášení a odhlášení pořadů, ale improvizovaně, bez větší přípravy na základě emocionálního prožitku i racionálního posouzení průběhu události sděluje posluchačům své dojmy, postřehy i hodnocení, a to na pozadí zvukového záběru děje jako jeden z jeho přímých účastníků.

„Z přenosu se tak stává široký dramatický útvar, v němž má svou úlohu vypravěč, hudba, hlasy obecnstva, šum cvičenců i hvízd rozhodčího, což vše je třeba uvést v soulad u směřovacího stolu technika a připravit řádnými zkouškami. (...) Tentokrát poprvé vnáší vstup hlasatele, který doprovází kaskádu zvuků, do rozhlasového přenosu složku, která je schopna nejen popisovat, ale i podtrhnout a vylíčit smysl události.“¹⁶

Proto je VIII. všesokolský slet považován za zrod svěbytného rozhlasového publicistického žánru – české rozhlasové reportáže.

Seriál reportážních přenosů Slet na krystal byl nad očekávání úspěšný.

„Technická služba dokonale fungovala ve vysílací stanici, v kontrolních místnostech, v atelieru i na všech místech, kde byly mikrofóny instalovány. Operatéri pražští prošli největší dosud zatěžkácí zkouškou. Také výkonnost nové stanice se dokonale osvědčila, bylo ji slyšet na vzdálenost 70 km na jednoduché krystalové přijímače, do 100 km na krystal s anténou, a tak reportáže sletových slavností, zahájené pod heslem ‚Slet na krystal‘, splnily vše, co slibovaly.“¹⁷

Radiožurnál za sletové přenosy obdržel mnoho obdivných a pochvalných uznání z domova i ze zahraničí.

A počet platících koncesionářů opět vzrostl.

Zvláštní ocenění se dostalo také novému hlasateli Radiojournalu Františku Havlovi.

František Havel (1877–1964)

Původním jménem František Hadraba. Byl přijat na doporučení Adolfa Dobrovolného do Radiojournalu jako druhý hlasatel. Původním povoláním herec – působil nejprve u venkovských divadelních společností (například Viléma Suka) jako oblíbený činoherní a operetní komik, v letech 1904–1906 byl členem Národního divadla v Brně, v letech 1907–1919 Městského divadla na Královských Vinohradech. Působil také jako filmový herec a propagátor moderního výtvarného umění (například v roce 1913 uspořádal výstavu italských futuristů). V rozhlase působil od roku 1926 do roku 1941 jako hlasatel, reportér, herec a recitátor a v posledních dvou letech jako programový inspektor. U posluchačů byl velmi oblíben pro svůj kultivovaný a srdečný projev.

Hlasatel F. Havel

Po sletových reportážích brzy následovaly další – 28. července z pietní slavnosti na Olšanských hřbitovech, uspořádané na paměť sedmdesátého výročí úmrtí Karla Havlíčka Borovského, a 28. září ze slavnosti kladení základního kamene hasičského domu na Vinohradech.

Zahájení mezinárodních přenosů

Přenosy domácích událostí byly postupně doplněny vysíláním významných událostí ze zahraničí. Dne 6. září 1926 se uskutečnil **první mezinárodní přenos** z paláce Společnosti národů v Ženevě, v jehož rámci byl posluchačům zprostředkován projev tehdejšího ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše.

Mikrofonní spojení do Prahy bylo značně komplikované: procházelo z Ženevy přes Bern, Curych, Ulm, Řezno, Brod nad Lesy a Plzeň do Strašnic¹⁸ a podílelo se na něm několik zahraničních rozhlasových společností. Přenos byl velmi úspěšný.

Rozhlas se v průběhu roku 1926 stal neodmyslitelným průvodcem nejen významných kulturních událostí v divadlech a koncertních sálích, ale také událostí politických a veřejných. To zároveň znamenalo kvalitativní zlom ve vývoji rozhlasové žurnalistiky.

Vznik a vývoj sportovní reportáže

Bylo pak jen otázkou času, kdy rozhlasový mikrofon pronikne také do světa sportu. Zejména pod dojmem úspěchu ze sletových akcí rozhodlo vedení Radiojournalu, že posluchače pozve na sportovní stadiony. Tak došlo v neděli 3. října 1926 k slavnému přenosu z fotbalového utkání na Letné mezi pražskou Slavií a maďarskou Hungarií, který je považován za **první sportovní reportáž** toho druhu v Evropě¹⁹. Zcela náhodou se ujal úlohy reportéra mezinárodní sekretář fotbalového odboru SK Slavia a v dalších desetiletích nejúspěšnější sportovní rozhlasový redaktor Josef Laufer. Pro reportáž byl získán na poslední chvíli za redaktora Byka, který se snad z obavy z prvního vysílání nedostavil.

Josef Laufer (1891–1966)

Redaktor deníku Hlas národa (1910–1912), pražského německého týdeníku Union (1912–1914), tiskového odboru prezidia ministerské rady ve Vídni (1918) a pražského německého týdeníku Prager Presse (1920–1939). V letech 1939–1945 zákaz novinářské činnosti z rasových důvodů. Redaktor ČTK (1945–1960). V letech 1926–1965 (kromě protektorátního období) externí spolupracovník rozhlasu, zakladatel rozhlasové sportovní reportáže a českého reportážního stylu. V předválečné etapě jeden z nejlepších evropských rozhlasových sportovních reportérů. Sportovní funkcionář – sekretář Čs. hokejového svazu (1911 a 1924–1939) a mezinárodní sekretář SK Slavia Praha (1920–1937).²⁰

Na svou první sportovní reportáž vzpomínal Josef Laufer takto:

„Ředitel rozhlasu a hlavní technik, jenž obsluhoval složité přístroje, nervózně vyhlíželi od vysokého staniště na tribuně po panu hlasateli, ten však nikde nebyl k spatření. Když vstoupil na hřiště rozhodčí, aby svolal hráče, dal losovat a zahájil pak utkání, uvědomili si rozhlasoví pracovníci, že je hlasatel nechal asi na holičkách, a jali se shánět v poslední chvíli náhradu. Pan ředitel vyběhl nejprve do novinářské „kukaně“ na tribuně, aby získal k mikrofonu někoho ze sportovních redaktorů. Ale nepochodil tam, ježto všichni byli zaměstnání psaním referátů pro své listy, anebo alespoň něco takového předstírali. Když se opravdu mělo začít hrát, vrátil se pan ředitel do klubovny, doufaje, že aspoň některý činovník snad zaskočí k mikrofonu. Nepochodil ani tam. Já jsem byl v té chvíli ve své činovnícké

funkci v šatně hostí, staraje se o poslední náležitosti utkání. Vtom se rozletěly dveře a do místnosti vtrhlo několik lidí, kteří se mě jali přesvědčovat, že musím jít hlásit zápas. „Proč to musím být právě já?“ tázal jsem se kolegů z výboru, „Co je mi po tom?“ Odpovědi se mi dostalo z úst pana ředitele: „Nepřišel nám vyhlédnutý hlasatel, snad z toho dostal strach nebo onemocněl, dejte mi tedy někoho jiného k mikrofonu, vždyť musíte mít zájem na tom, aby vašemu klubu nevznikla ostuda! Odpovědným činovníkem vůči úřadům je jednatel, tak necht' jde on!“ Odmítl jsem i přes domluvy přátel z výboru. Vždyť jsem přece nikdy nemluvil do rádia a jako spolkový funkcionář jsem byl velmi špatným řečníkem, jenž si všechny zprávy a referáty psal a pak předčítal. Ale všechno bylo marné, nakonec se mnou už nejednali, společně s ředitelem Radiojournalu mě přemluvili, že by ostudu měl nejen rozhlas, ale také Slavia, a už mě vlekli nahoru na tribunu. Poprvé jsem stanul před mikrofonem, který se stal už tolika řečníkům osudným, neboť v nich vzbudil pochopitelně trému, ba některé dočasně zbavil řeči.

Sportovní redaktor J. Laufer

Ta osudná náhoda, která mě přivedla k mikrofonu teprve v nejposlednější chvíli, kdy utkání na hřišti už začalo, ta náhoda mi nenechala vůbec žádný čas na rozmýšlení a ani na tu trému. Ředitel rozhlasu a hlavní technik mi v rychlosti pošeptali několik dobře míněných rad a nakonec jsem slyšel tato slova: ‚Pozor, až zapnu mikrofon, začnete ihned mluvit a žádný strach. Pozor – teď.‘ Zhluboka jsem vydechl, podíval se dolů před sebe a spustil: ‚Zde hřiště SK Slavie na Letné, kde před chvílí začal fotbalový zápas Slavie s mistrem Madarska Hungarií.‘ Ohlásil jsem sestavy, které jsem znal z paměti, jméno rozhodčího a návštěvu a pak jsem se snažil popisovat průběh utkání, jak se přede mnou vyvíjel a jak jsem obvykle psával ve svých referátech do novin. Chvilku to jakžtakž šlo, brzo jsem měl však dojem, že nestačím tempu hry, neboť to jindy pomalé družstvo Slavie hrálo nějak podezřele rychle. Potřeboval jsem si oddechnout a čekal jsem, až se octne míč za čarou, v autu. Konečně k tomu došlo a já se odmlčel, abych nabral dech. Ale už jsem ucítil v žebrech mírný štulec a k tomu páně ředitelovo šeptání: ‚Žádné přestávky, prosím, mluvte furt.‘“

Druhý poločas zápasu se již nevysílal, ředitel Radiojournalu rozhodl, že přenos bude ukončen. Když se Josef Laufer s posluchači rozloučil, dostalo se mu od ředitele nepříliš lichotivého zhodnocení: „*Děkujeme vám, pane redaktore, ono to mohlo být ještě horší, ale my budeme radši vysílat nějakou muziku.*“ Za několik dní však ředitel musel svůj názor na první Lauferovo rozhlasové vystoupení poopravit: „*Na druhé straně drátu bylo slyšet rozpačité pokašlávání. Konečně se pan ředitel ohlásil, zřejmě nevěděl, jak do toho, až konečně povídá: ‚Víte, pane redaktore, já se vám musím omluvit, že jsem byl na vás v neděli poněkud strohý a příkrý, ale chápejte, vždyť já v životě dosud fotbal neviděl a vůbec tomu nerozumím!‘ Řekl jsem mu, že se docela nic nestalo, že vše je v pořádku, a zdvořile jsem se poroučel. Vtom slyším: ‚Počkejte, pane redaktore, neutíkejte mi! Představte si, že tu mám na stole haldu dopisů a lístků od našich posluchačů. A ti lidé píší, že se jim to v neděli líbilo a že zas máme co nejdříve nějaký zápas vysílat. Já to prostě nechápu, ale budu nucen jim vyhovět.‘ Znovu jsem mu dal na srozuměnou, že se mě to vcelku netýká. (...) Ale ředitel se nedal odbýt.“²¹*

Výsledkem dlouhého telefonického rozhovoru a dalšího jednání v rozhlase byla skutečnost, že Josef Laufer příští neděli reportoval opět mezinárodní fotbalové utkání: Slavia Praha–Vasas Budapešť. A po něm mnoho dalších...

První Lauferova reportáž posluchače okamžitě uchvátila – jednak zvukovým zachycením atmosféry a popisem prostředí fotbalového zápasu, jednak věrným líčením průběhu utkání, zasvěceným odborným výkladem a hodnocením vzniklých herních situací. Posluchači vnímali z rozhlasového přijímače náladu na stadionu, slyšeli pokřik sportovních fanoušků, píšťalku rozhodčího, volání prodavačů roznášejících občerstvení, výkřiky hráčů, údery do míče. Samotný zvuk ale nepostačoval k vytvoření srozumitelného obrazu děje. Na rozdíl od Františka Havla, který ani nemusel příliš rozumět sletové problematice a stačilo, aby posluchačům vylíčil své dojmy ze sletového stadionu jako očitý svědek, zde již musel být u rozhlasového mikrofonu odborník, který byl schopen zasvěceně popsat průběh utkání a odborně hodnotit jednotlivé situace. Posluchač sportovní reportáže už nechtěl jen pasivně vnímat průběh děje, ale spoluprožívat ho v celé jeho dramatickosti a dějové proměnlivosti. Josef Laufer byl mimořádně talentovaným reportérem, který dokázal tuto dramatickosti strhujícím způsobem předat a zároveň citlivě vystihnout atmosféru sportovních utkání. V době, kdy byl u mikrofonu, se rozhlas začal poslouchat skutečně masově.

„Byla to estráda, fontána slov, plná nuancí. Byl to komentář boje, který měl vtip, humor a zanícenost. (...) Laufer byl jedním z fanaticky zaujatých diváků; propadal nadšení a byl chladný, studený, až tvrdý, když se to na hřišti nedářílo. (...) Dokázal, že svým hlasem přenesl nadšení i chlad na své posluchače. Byl sugestivní a zase neobyčejně citlivý, jako by byl sám trenérem či otcem těch zápasících chlapců. (...) Byl nejen fandou, ale i odborníkem, ovládal hru jako hráč i soudce a byl zároveň umělcem, který ji dovedl reportéřsky plasticky vystihnout. Nic v jeho reportáži nebylo ploché, kostrbaté, nedovedl koktat a hledat slova, naopak, chrлил je jakoby z paměti. Stal se tak největším propagátorem fotbalu. Ale také vychovatelem.“²²

Zejména díky Josefu Lauferovi se Radiojournal stal průkopníkem evropské rozhlasové sportovní reportáže. Jeho reportéřská tvorba, postupně vytvářející pevnější

a jasnější kontury nového rozhlasového žánru, zároveň ovlivnila i vývoj dalších typů rozhlasové reportáže.

Rok 1926 je tedy přelomovým také z hlediska vývoje rozhlasové publicistiky, protože v jeho průběhu byly vytvořeny základy nové, původní rozhlasové metody zobrazování skutečnosti, založené na jednotě akustického zachycení děje a analytické a dokumentárně zobrazovací výpovědi reportéra.

Šlo ale stále „jen“ o hledání nových vyjadřovacích prostředků, o první průkopnické pokusy, do značné míry závislé na technických možnostech rozhlasu. A ty masové využití metody rozhlasové reportáže na konci roku 1926 ještě neumožňovaly. Proto s výjimkou sportovních reportáží²³, které posluchači ve vysílání vyžadovali, se v programu pražského studia Radiojournalu v prvních měsících roku 1927 s tímto žánrem setkáváme jen zřídka. Rozhlas se vrátil k vyzkoušeným a osvědčeným přímým přenosům, které se staly pravidelnou a samozřejmou součástí nejen jeho uměleckého, ale také rozvíjejícího se zpravodajského a publicistického programu. Rutinními přenosy koncertů z různých míst Prahy (z Lucerny, ze Stromovky apod.)²⁴ byly postupně nahrazeny i pravidelné nedělní odpolední sportovní reportáže.

Přestože se Radiojournal pokusil v průběhu roku 1927 oživit vysílání nepravidelnými přenosy a reportážemi z dalších sportovních odvětví, nedosáhl výsledků takového zájmu posluchačů jako u prvních reportáží z fotbalových utkání. Zajímavé byly například reportáže z květnového tenisového Davis Cupu (Československo–Řecko), z červnového závodu primátorských osmiveslic na Vltavě a z červencových lehkotletických závodů ze stadionu Slavie. Při reportáži ze závodu primátorských osmiveslic byla k přenosu poprvé použita malá vysílačka na doprovodném člunu, z níž byla reportáž vysílána do českého Yachtklubu, kde byl umístěn přijímač, a odtud šel signál telefonní linkou do Radiojournalu na Vinohradech. Po zesílení byl signál veden do vysílače ve Strašnicích. V roce 1928 byly poprvé přenášeny dostihové závody v Chuchli.

Dalším podnětem k rozvoji sportovní reportáže se stala II. dělnická olympiáda, jejíž sportovní akce rozhlas přenášel v hlavních dnech počátkem července 1927 obdobně jako při sletových slavnostech – reportáže

vysílal ze startu štafety, veřejného cvičení i slavnostního průvodu. Doplnoval je pravidelným týdenním zpravodajstvím z přípravy olympiády. Reportáže z olympiády přinesly velmi cenné zkušenosti, které spolu s neustále se zlepšujícími technickými možnostmi umožňovaly Radiojournalu v polovině roku 1927 vysílat sportovní reportáže téměř z kteréhokoliv místa Prahy. V srpnu 1927 byly proto obnoveny skoro po půlroční přestávce reportáže z fotbalových zápasů.

Téměř každou neděli byly vysílány reportáže z důležitých mezinárodních utkání (například Slavia Praha–Ujpest Budapešť, Československo–Rakousko a Československo–Itálie).²⁵ Poprvé v historii byla vysílána také reportáž z mezinárodního fotbalového utkání ze zahraničí, a sice ze zápasu mezi Československem a Jugoslávií ze Záhřebu (byla reportována srbochorvatsky a česky). Ve vysílání přenosů z mezistátních utkání ze zahraničí dosáhl Radiojournal světový primát. U mikrofonu byl opět nejpopulárnější reportér Josef Laufer.

Začaly se však objevovat obdobné potíže jako předtím při přenosech divadelních představení. Sportovní kluby se začaly obávat, že rozhlasové reportáže z fotbalových utkání sníží návštěvnost diváků na stadionech a tím také finanční zisky oddílů. Pořadatelé přestávali reportáže povolovat. Radiojournal se jim snažil vycházet maximálně vstříc, například tím, že reportáže až do posledního okamžiku utajoval, neinformoval o jejich přípravě v programovém věstníku a upoutávky na reportáže zařazoval do vysílání až na poslední chvíli před zahájením zápasu. Spory se sportovními kluby šly tak daleko, že některá zvláště významná utkání nesměla být vysílána vůbec. Byl to například zápas mezi Spartou a Slavií v dubnu 1929, což vyvolalo značné protesty. Radiojournal se tuto nepříznivou situaci snažil překlenout vysíláním atraktivních sportovních reportáží ze zahraničí: v květnu 1929 například odvysílal švýcarskou reportáž z kopané v němčině a francouzštině z Lausanne nebo v srpnu 1929 reportáž z fotbalového utkání mezi Slavií a místním klubem z Vídně. Tento přenos se uskutečnil kabelem do Prahy, reportoval Josef Laufer, odvetný zápas zase reportoval z Prahy rakouský reportér.

Prezident TG. Masaryk při projevu kamerickým posluchačům

Reportáže z významných společenských událostí

Reportážní mikrofon Radiojournalu se postupně stále více zajímal nejen o sportovní, ale také o aktuální společenské události. Již to není jen zvukový dokument, ale ve vysílání se objevují první pokusy o samostatnou kompozici, v níž rozhlas není jen zprostředkovatelem (kdy plní především funkci reproduktivní), ale osobitým spoluvůrcem nebo i samostatným tvůrcem aktuálního programu (funkce produktivní).²⁶

Radiojournal vysílal například reportáže ze zemědělských slavností v květnu 1928 a z velkých legionářských vzpomínkových oslav, konaných 30. června a 1. července téhož roku. Z této události celonárodního významu přiblížil posluchačům manifestační schůzi a hold legionářů prezidentu republiky na Staroměstském náměstí v Praze, kde T. G. Masaryk vystoupil

s významným projevem. Rozhlas se zúčastnil také sjezdu slovanských hasičů, v červenci 1928 byl přítomen odhalení pomníku prezidenta Wilsona v Praze, přenášel slavnostní odhalení pomníku F. L. Riegrovi v Semilech a kladení základního kamene ke stavbě Jiráskova divadla a muzea v Hronově.²⁷

Některé z těchto reportážních přenosů byly doplněny tematicky komponovaným programem vysílaným ze studia. Například reportáž z legionářských oslav byla rámována koncertem skladeb a recitací básní od legionářských autorů a dramatickou scénou s legionářskou tematikou, zemědělské slavnosti byly doplněny scénou ze zemědělského prostředí.

Zde již ale také nešlo „jen“ o věrné zprostředkování události posluchačům. Radiojournal se těmito reportážemi z významných společenských akcí vědomě

přihlásil k demokratickému vývoji meziválečné Československé republiky, k propagaci myšlenky pluralitního státu založeného na principech humanity a demokracie, k propagaci jeho vnitřní i zahraniční politiky.

Zahájení simultánního vysílání

Dalším významným krokem ve vývoji rozhlasu byl objev tzv. **simultánního (soudobého) vysílání**. Spočívalo v současném přenosu programu jednoho rozhlasu po lince meziměstského telefonního vedení (později po speciálních podzemních linkách, které eliminovaly atmosférické vlivy) do druhé rozhlasové stanice nebo několika stanic, kde byl signál zesílen a vyslán do vlastního regionu.

První simultánní přenos uskutečnil Radiojournal 24. prosince 1926. Bylo to zároveň **první simultánní vysílání v Evropě**. Proběhlo mezi studiem v Praze a Brně (a částečně také v Bratislavě) jako dárek posluchačům k Vánocům. Na programu byla scéna Miloše Káraše Český Betlém (která je považována za jeden z prvních pokusů o českou původní rozhlasovou hru), dále zvuk zvonů, půlnoční mše ze smíchovské baziliky sv. Václava a Te Deum.²⁸ Druhý den byly vysílány simultánně do Brna ze Smetanovy síně Obecního domu Dvořákovy Slovanské tance a recitace z básnického cyklu Svatopluka Čecha Ve stínu lípy. V dalších dnech se do Brna simultánně přenášela Tylova Fidlovačka z Vinohradského divadla, církevní hudba ze smíchovského kostela a vánoční koncert Pěveckého sdružení moravských učitelů. První simultánní přenos z Brna do Prahy proběhl 30. ledna 1927: vysílala se zábavná revue z brněnského Národního divadla, jejímž spoluautorem byl Oldřich Nový.

V roce 1927 byla k pražskému studiu připojena definitivně stanice v Bratislavě, Košicích a v srpnu 1929 stanice v Moravské Ostravě. Simultánní vysílání umožnilo koordinovat tvorbu programů několika stanic, podstatně rozšířit okruh posluchačů jedné stanice o posluchače dalších stanic, spojit různé oblasti státu a představit uměleckou tvorbu, sportovní či politický život v jednotlivých regionech posluchačům v celé republice. Stalo se také

základem pro pozdější vytvoření národních vysílacích okruhů a mezinárodní programové spolupráce.

Mezinárodní programová výměna

Simultánní vysílání brzy překročilo hranice států a stalo se základem pro mezinárodní výměnu rozhlasových pořadů a vznik mezinárodní soustavy rozhlasů ve střední Evropě. Na základě dvou- a vícestranných mezinárodních dohod mezi rozhlasovými organizacemi bylo možné vysílat program jednoho rozhlasu ostatními stanicemi, které byly vzájemně propojeny kabelovou sítí. Do této soustavy se Radiojournal zapojil na jaře roku 1927, a to **reprezentačními koncerty**, které měly za cíl představit zahraničním posluchačům zejména českou a slovenskou hudební tvorbu v podání předních umělců. **První mezinárodní společné vysílání československého programu** se uskutečnilo 15. března 1927, kdy byl účastnickými rozhlasovými stanicemi vyslán přenos symfonického koncertu ze Smetanovy síně. Vedle československých stanic (Praha, Brno, Bratislava) jej vysílal rozhlas ve Vídni a několik dalších rakouských stanic. Rozhlasový věstník mohl hrdě ohlásit, že celková délka použitých linek dosáhla 3000 km, což odpovídá vzdálenosti z Prahy do Bagdádu.²⁹

Po koncertu z Varšavy, přenášeném 18. března 1927, byl 26. března uskutečněn mezinárodní přenos z Vídně. Šlo o vysílání Beethovenových slavností prostřednictvím sítě rakouských, jihoněmeckých, polských a československých rozhlasových stanic. Na základě úspěšných pokusných přenosů byla dohodnuta pravidelná výměna hudebních pořadů – každých čtrnáct dní uspořádala jedna ze stanic ve Vídni, Berlíně, Varšavě nebo Praze koncert domácí hudby, který byl po telefonních linkách přenášen do ostatních rozhlasů.

Tato programová spolupráce byla později rozšířena o tzv. národní večery, které byly vysílány zároveň všemi účastnickými stanicemi. Program československého národního večera, sestavený z hudby a literárních ukázek, byl vyslán v Mnichově, Berlíně, Wusterhausenu, Hamburku, Lipsku, Královci, Frankfurtu, Bruselu, Hilversumu, Kodani a Varšavě dne 6. listopadu 1927.³⁰

Zkušenosti „středoevropského rozhlasu“ byly využity při pozdějším založení Mezinárodní rozhlasové unie se sídlem v Ženevě.

Struktura slovesného programu

Zpravodajství

Také zpravodajství začalo nabývat stabilnější formu. Zpravodajská relace, zpočátku vysílaná jen jedenkrát denně (ve večerních hodinách), byla v roce 1926 vysílána již dvakrát v průběhu dne. Vedle zpráv z domova a z ciziny zahrnovala zprávy divadelní a zprávy o počasí. Od května 1926 byly po dvaadvacáté hodině zařazovány rovněž sportovní zprávy a s nepravidelnou frekvencí také tzv. účelové zpravodajství – informace o různých vyhláškách, nařízeních apod. Kromě relací tohoto typu se během dne ve stálých časech vysílaly burzovní zprávy (a v rámci zemědělského rozhlasu zprávy tržní a plodinová burza).³¹ Domácí i zahraniční zpravodajství poskytovala nadále Československá tisková kancelář, a to podle smlouvy uzavřené 24. června 1925 (po reorganizaci Radiojournalu). Podobně jako pražskému studiu dodávala ČTK zpravodajství i poboče v Brně.

10. června 1926 byla uzavřena nová smlouva, podle níž byla původní nepříliš vysoká částka za zpravodajství, kterou Radiojournal platil paušálně ČTK, nahrazena částkou ve výši 3% z hrubého předplatného, inkasovaného od posluchačů poštovní správou. Tato částka již byla ovšem podstatně vyšší. Nově bylo rovněž upraveno „odbavování“ zpravodajských relací. Zatímco dříve na základě telefonického zavolání poskytovala ČTK Radiojournalu třikrát denně zprávy, které se zapisovaly a ve studiu Radiojournalu je četl hlasatel, nyní bylo rozhodnuto, aby byly vysílány přímo z redakčního pracoviště ČTK. Proto byla v ČTK zřízena hlasatelna a zprávy již četl jen redaktor ČTK. Toto opatření bylo zdůvodněno tím, že při přepisu telefonických hlášení do studia by mohly vznikat chyby a omyly, a také tím, aby případné pozdější zprávy mohly být zařazeny ještě operativně do večerní zpravodajské relace vysílané z ČTK. Ve skutečnosti však neměl Radiojournal o zpravodajství příliš velký zájem a vcelku bez větších protestů ho přenechal výhradně Československé tiskové kanceláři, a to jak po stránce obsahové, tak také interpretační. Nejoblíbenějším hlasatelem tiskové kanceláře byl redaktor F. Soldán.³²

Přednášky

Kromě zpravodajství prošly v průběhu roku 1926 významnými změnami také ostatní formy publicistického programu. **Přednášky**, i nadále nejrozšířenější žánr slovesného vysílání, se postupně začaly specializovat do několika kategorií. Byly připravovány stabilnějším, širším a pestřejším okruhem již známých a často populárních přednášejících, kteří si na základě získaných zkušeností z práce s mikrofonom uvědomili jejich specifiky – pochopili zvláštnosti výstavby textu při mluveném projevu v rozhlase, nutnost stručného a jasného vyjadřování, přesné dikce a podobně. Na jejich přípravě se často podílel Masarykův lidovýchovný ústav. Před rozhlasový mikrofón předstupovali vedle lékařů, politiků, vysokoškolských pedagogů či filozofů také spisovatelé, kteří obvykle vedle výkladu četli i ukázky z vlastní literární tvorby (například František Langer).

Největší pozornost byla v rozhlasových přednáškách věnována hudbě. Dokladem jsou celé tematické cykly, například o starých českých mistrech či o moderní hudbě. Některé přednášky, zpravidla zaměřené na výklad díla nebo osobnost skladatele, předznamenávaly koncert zařazený bezprostředně po jejich skončení. V květnu 1926 byl zahájen hudební kurz vedený profesorem pražské konzervatoře J. Krupkou, který v pravidelných čtvrtěčních patnáctiminutových přednáškových relacích seznamoval posluchače se základy hudebního rytmu a harmonie. Lekce byly otiskovány, stejně jako u kurzu francouzštiny, v programovém týdeníku Radiojournalu.

Vedle přednášek pro domácí posluchače započal Radiojournal v roce 1926 také s vysíláním cizojazyčných přednášek pro posluchače v zahraničí. Jejich cílem byla zejména propagace Československé republiky, proto se u mikrofonu střídali členové vlády (na úvod promluvil Edvard Beneš), diplomati, univerzitní profesori, představitelé kulturního života, poslanci, novináři a další významné osobnosti (např. M. Hodža, F. Spina, O. Fischer, V. Novotný, A. Mucha, K. B. Jiráček). V únoru 1928 vystoupil s přednáškou na téma Obrození české kultury F. X. Šalda.³³

Činohra v rozhlase

Stálým problémem byly přenosy činoherních představení. Složitost úpravy textu tak, aby vyhovoval specifice rozhlasové promluvy, byla důvodem, proč se dramatické

pořady nevysílaly zdaleka v takovém rozsahu jako pořady hudební. Dramatické útvary byly zastoupeny především scénami a dialogy z klasických divadelních her, obvykle v nastudování herců Národního nebo vinohradského divadla. Vysílány byly živě z rozhlasového studia, zpravidla po dvaadvacáté hodině (tj. v době, kdy se již herci mohli po večerním představení do studia dostavit). Na základě požadavku posluchačů bylo uskutečněno i několik pokusů s přenosy činoherních představení přímo z divadel (například Tylových her Jiříkovo vidění z Národního divadla a Fidlovačka z vinohradského divadla), avšak s nepříliš uspokojivým výsledkem. Tyto přenosy byly zcela ojedinělé – jednak z důvodu jejich nevhodnosti pro akustický přenos, jednak také z důvodu nevyřešené otázky autorských práv.

Ukazovalo se, že východiskem z této situace může být původní rozhlasová hra, napsaná a uvedená s respektováním rozhlasových specifik a zákonitostí. V listopadu 1926 proto Radiojournal vypsal soutěž o nejlepší rozhlasovou jednoaktovku. Renomovaní spisovatelé a dramatictí autoři ale neprojevíli o rozhlas příliš velký zájem. Důvod ovšem nelze spatřovat v předsudcích a podceňování umělecké role rozhlasu ve slovesné dramatické tvorbě, nýbrž především v nedostatku zkušeností s novým médiem. Výsledky soutěže oznámil Věstník Radiojournalu o rok později se skeptickým konstatováním, že přestože bylo do soutěže přihlášeno 174 prací, žádná z nich „nedostála plně podmínek soutěže“ a porota jednomyslně rozhodla, aby ceny nebyly uděleny.³⁴ I nadále se proto rozhlasová dramaturgie zaměřovala především na domácí i světové klasiky.

Přesto již v listopadu 1926 byly odvysílány první dvě původní dramatické scény, připravené výhradně pro rozhlasové provedení. Obě měly stejného autora – spolupracovníka rozhlasového Věstníku a znalce české hudební a literární historie **Miloše Kareše**.³⁵ První, Staropražský večer, byla napsána podle vzpomínek hereckého penzisty Aloise Charváta jako náladový staropražský obrázek s nevýrazným dějem (dva staří přátelé se procházejí po Praze sedmdesátých let a vzpomínají na staré zlaté časy, jejich vypravování je doplněno písničkami zpěváků z pražských šantánů, na něž vzpomínají). Dramatizace měla u posluchačů velký ohlas, byla proto opakována ještě v prosinci 1926. Šlo o **první reprízu činoherního představení** v rozhlase. Náladová kompozice

Přástky, vysílaná v době propagačního týdne rozhlasu 30. listopadu 1926, je považována za **první českou rozhlasovou hru**.³⁶ Byla vysílána s bohatým využitím hudby, písní a různých zvukových efektů. Režii obou dramatických scén měl šéf programu Miloš Čtrnáctý. Třetí Karešovou rozhlasovou hrou byla náladová scéna Český Betlém, vysílaná o Vánocích 1926. U posluchačů se setkala s příznivým ohlasem – také díky původní hudbě, složené **Jaroslavem Kříčkou**.

Ze skupiny autorů, kteří se soutěže zúčastnili, byl získán pro stálou spolupráci s Radiojournalem **Václav Gutwirth**, jenž pro rozhlas v dalších letech napsal řadu rozhlasových her a pásem (například Duch dějin). Asi nejžádanějším autorem původních rozhlasových her se ale stal **Jan Grmela**, autor pozdějších rozhlasových detektivních příběhů, který se však do historie rozhlasové dramatické tvorby zapsal zejména tzv. senzačními dramaty³⁷. Šlo o dramatická díla, která byla založena na vědomé mystifikaci posluchačů, zejména s využitím charakteristických zvukových efektů. Posluchači nezdůvěřovali u her tohoto typu fikci za realitu. Tak například u jeho hry Požár opery se domnívali, že jde o skutečný přenos tragické události.

Během roku 1926 vysílal Radiojournal 43 činoherních relací v celkové délce 24 hodin 50 minut³⁸ (v předchozím roce 25 relací v délce 17 hodin 11 minut a v roce 1924 čtyři relace v délce 4 hodin 16 minut).³⁹

K rychlému rozvoji rozhlasové dramatické tvorby dochází od počátku roku 1927. Jestliže rok 1926 lze charakterizovat jako rok vzniku a rozvoje rozhlasové reportáže, pak rok 1927 byl zejména ve znamení rozhlasové činohry.

Od 1. dubna 1927 byl přijat do Radiojournalu jako šéf slovesného odboru Miloš Kareš, který se ihned se značným zaujetím zaměřil především na rozvoj rozhlasového dramatického vysílání.

Miloš Kareš (1891–1944)

Redaktor deníku Tribuna (1919–1920), volný novinář (1920–1922), úředník tiskového odboru předsednictva ministerské rady (1922–1930).⁴⁰ Autor několika činoher, operních libret a celé řady rozhlasových her, resp. kompozic, dramatizací a překladů. Od 1. dubna 1927 do 31. března 1942 šéf slovesného odboru Čs. rozhlasu a jeho první dramaturg a zároveň programový šéf Radiojournalu, po roce

1939 programový intendant odpovědný za celý rozhlasový program. Vytvořil základy rozhlasové dramaturgie v oblasti slovesného vysílání, za jehož hlavní cíl považoval výchovu a vzdělávání nejširších vrstev posluchačů. Dokázal pro rozhlas získat vynikající autory a režiséry a zprostředkoval rozhlasovým posluchačům klasická díla českého a světového divadla.

Při úvahách o specifice rozhlasového vysílání dospěla rozhlasová dramaturgie pod Karešovým vedením k závěru, že pro výběr činoherních děl k vysílání je třeba považovat za hlavní kritéria pestrost a přístupnost, stručnost a krátkost.⁴¹ Přednost byla rovněž dávana hrám „s veselým obsahem“. Čím byly hry stručnější a zábavnější, tím byly vyhledávanější. Těmto zásadám nejlépe vyhovovaly jednoaktovky, veselohry, frašky, jednotlivé dialogové výstupy, popřípadě zkratky z klasického činoherního repertoáru, vždy v rozsahu do 30–40 minut. Takových her bylo poměrně dost, avšak ne vždy v dostatečné umělecké kvalitě.⁴²

Další možností rozhlasového dramatického vysílání byla **původní rozhlasová hra**, tj. dramatické dílo napsané výhradně pro rozhlas. V něm by podle představ Kareše měla být ve značné míře zastoupena hudba a zpěv, které byly podle jeho názoru „rozhlasu nejbližší“.

Při tematickém výběru her k adaptaci se u Miloše Kareše nezdídko projevovalo jeho zaměření na období národního obrození, jehož byl velkým znalcem a cititelem. Byl přesvědčen, že hlavním úkolem rozhlasu je zvyšování kulturní úrovně posluchačů, kteří se ale musí nejprve seznámit s kulturním odkazem minulosti a až poté se současnou dramatickou tvorbou.⁴³ Z tohoto důvodu byly jeho rozhlasové scény velmi často komponovány poněkud staromilsky jako náladové staropražské obrázky, zachycující dobovou atmosféru obrozeneckého období a oživené bohatým využitím hudby a zpěvu (například Velikonoce, Jak se za starodávna slavíval masopust, Svatojánský večer, Fidlovačka). Popularitu mezi posluchači si získaly zejména Karešovy scénky, v nichž byly hlavními aktéry postavy pana důchodního a pana berního, které představovali Alois Charvát a Jaroslav Hurt.

V dubnu 1927 byl Miloš Kareš jmenován programovým šéfem Radiojournalu, a to poté, co Miloš Čtrnáctý podal výpověď k 31. březnu 1927.

Umělecké slovo a hudba byly chápány v neoddělitelné jednotě. Zejména při slavnostních příležitostech

docházelo ve vysílání ke spojování slovesného dramatického programu s hudebním, k montážím hudby, recitace a dramatických scén, které již vyžadovaly náročnější režijní práci.

Zvyšující se rozsah rozhlasové slovesné dramatické tvorby si v roce 1927 vynutil přijetí **prvního stálého režiséra rozhlasové činohry**. Byl vybrán přední herec a režisér Národního divadla a profesor na dramatickém oddělení pražské konzervatoře **Jaroslav Hurt**, který získával zkušenosti s rozhlasovou režijní prací od roku 1925. Do vysílání vstoupil poprvé v listopadu 1925 přednesem role z Molièrova Misanropa.⁴⁴ Již od svých prvních režijních kroků se snažil dokázat, že činoherní děj v rozhlasu je možné realizovat i bez vizuálního kontaktu, tedy pouze v auditivní rovině. Absence vizuálního vjemu ovšem měla být podle tehdejších dramaturgických a režijních představ v rozhlasovém vysílání doplněna všude tam, kde to bylo možné, zvukovými efekty, které dokreslí děj, atmosféru, postavy charakteristickými a charakterizujícími zvuky. V další fázi své režijní práce se snažil nalézt specifiku rozhlasové dramatické tvorby zejména v patosu hereckého výrazu, který se mohl dobře uplatnit zejména v melodramatu, v kombinaci klasické hudby s klasickým textem. V jeho režii proto uvedl rozhlas náročné melodrama Jaroslava Vrchlického a Zdeňka Fibicha Námluvy Pelopovy, které dramaturgicky upravené Miloš Kareš (leden 1928). U tohoto díla bylo také **poprvé uvedeno jeho herecké obsazení ve Věstníku Radiojournalu**. (Po úspěchu Námluv Pelopových byla v roce 1930 v rozhlasu v jeho režii uvedena další část trilogie Smír Tantalův v hlavních rolích s Bedřichem Karenem, Václavem Vydrou, Evou Vrchlickou a Jarmilou Kronbauerovou.)

Přímé přenosy činoher z divadla byly navzdory vcelku příznivému posluchačskému přijetí prvních pokusů odmítány z programových i technických hledisek.

Kareš tento postoj zdůvodnil jednoznačně: „Přenos činoherních představení z divadel naráží stále na různé nesnáze. Děj činohry stává se v rozhlasu těžko srozumitelným, poněvadž v rozhlasovém přenosu nelze sledovat zrakem, co se děje na scéně. Na jevišti herec vyhrává určitou pasáž mimikou, gestikulací, v rozhlasovém přenosu vzniká z toho trapná pauza. Na jevišti může mluvit několik lidí současně, v rozhlasu je z toho pouze chaotická směs hlasů. (...) Vzhledem k těmto nesnázím je tedy u činoher

jediná možná cesta, činohra hraná, to je vlastně mluvená ve studiu, a to mluvená v dramaturgické úpravě, která pokud možno odstraní všechna místa nesrozumitelná posluchači, odkázanému jen na sluch.⁴⁵

V úvahu tedy přicházela adaptace divadelního představení, tj. jeho přizpůsobení rozhlasovým potřebám a specifikům (zpravidla krácením délky, výběrem nejpodstatnějších pasáží, zjednodušením jazyka, využitím zvukových symbolů k vyjádření složitých dějových, vizuálních, citových aj. momentů, eventuálně změnou žánru).

Své stanovisko k problematice rozhlasové dramatické tvorby vyjádřil v článku Činohra v rozhlase: „Jsou názory, že není-li dosud vyhraněný pojem rozhlasová činohra, není třeba přenášet radiem básnická díla, určená pro jeviště. Stanovisko sice pohodlné, ale neudržitelné. Faktem ovšem zůstává, že činohra pro rozhlas se teprve rodí. Ale není vysílání dramatických básní, divadlu určených, nejlepším vodítkem pro autory, jak si počínat, aby mohlo vzniknout nové umění? Vysílání her staré ráže je jediným možným ukazovatelem, kam směřuje hra rozhlasová – k naprotému odhmotnění slova. Klasický výraz duševní, nezatížený nijak vnějškovostí, je postulat hry rozhlasové.“⁴⁶

Kareš se nevyhýbal tvorbě soudobých autorů, například Langra, Fischera. Základ rozhlasové činohry ovšem spatřoval zejména v adaptaci klasických divadelních her. Proto byly ze studia uváděny hry V. K. Klicpery, J. K. Tyla, E. Bozděcha, A. a V. Mrštíků, J. Hilberta, J. Kvapila, A. Jiráska, J. Vrchlického, L. Stroupežnického, ale také Shakespearovy, Molièrovy, Schillerovy, Ibsenovy, Strindbergovy, Čechovovy.⁴⁷ Na základě rozvíjejících se zkušeností s rozhlasovou inscenací přistoupil Kareš například k nastudování Tylova Pražského flamendra, Stroupežnického Našich furiantů, Jiráskovy Lucerny a ukázek z Jiráskových her Jan Hus, Jan Žižka a Jan Roháč. Tato díla byla vybrána hlavně na základě jeho představy o lidovýchovném poslání rozhlasových dramatizací. Nezřídka byly hry doplněny Charvátovými staropražskými vzpomínkami a historickými retrospektivami, věnovanými počátkům českého divadla.

S pražským rozhlasem na sklonku dvacátých let spolupracovali přední čeští herci: Zdeňka Baldová, Marie Bečvářová, Leopolda Dostalová, Helena Friedlová, Anna

Iblová, Marta Májová, Růžena Nasková, Míla Pačová, Olga Scheinpflugová, Růžena Šlemrová, Eva Vrchlická, Rudolf Deyl, Hugo Haas, Jaroslav Hurt, Bedřich Karen, Eduard Kohout, František Smolík, Jiří Steimar, Zdeněk Štěpánek, Roman Tuma, Karel Vávra, Ludvík Veverka, Bedřich Vrbský, Václav Vydra, Bohuš Zakopal aj.⁴⁸

Také v **brněnské stanici** byl přijat v roce 1926 na místo činoherního režiséra a později vedoucího slovesného programu herec a režisér: volba padla na **Vladimíra Šimáčka**, který zde působil od roku 1925 jako správce stanice. Na rozdíl od konzervativní programové koncepce pražského studia se více zaměřoval na současnou dramatickou tvorbu a kromě jednoaktovek (převažujících v pražském vysílání) se směle pustil do náročnějších projektů – přenosů činoher z divadel a celovečerních her.

Své názory na nové rozhlasové odvětví režiséřského umění a nové výrazové prostředky v rozhlase vyslovil v programovém Věstníku Radiojournalu: „Vjem oka nelze nahradit leč zvýšeným zřetelem k mluvenému slovu a celkovému spádu hry, odstupňováním rušnosti jednotlivých výstupů, vystižením sluchových jevů; zvony, sirény troubením, střelbou atd. lze posluchačovu fantazii vybíčovovat jistě k plastické představě, a to právě ve prospěch ryzího dojmu a literárních hodnot uměleckého díla.“⁴⁹

V květnu 1926 uvedl první celovečerní činohru v rozhlase (Hilbertovu Vinu)⁵⁰ a v následujícím roce v červnu byla v jeho režii inscenována mimořádně náročná celovečerní Čapkova hra RUR, označená jako největší umělecká rozhlasová událost roku.⁵¹

Na její vysílání vzpomínal jeden z pamětníků: „RUR v třetím jednání – tam jsou roboti, kteří potom demolují celou továrnu, a my jsme tam nanosili hrozně věci na rambajz, jak se říká herecky, to znamená, že Pepík Ohlídálů sehnal z plynárny a bůhví odkud takový ty starý koule na světla, to se navěsilo na žebříky, na latě, na šňůry, teď se tam donesly desky, prkynka, lámaly se, dělal se tam hroznej binec. Pochopitelně to se vysílalo ve večerních hodinách, kdy už nájemníci v tom domě spali. Tak první dvě jednání jsou v klidu, tak to šlo, ale jakmile přišli ti roboti, kde se mlátilo, dokonce střílelo, do sudů, tak to byl tak hrozný kravál, že prostě všechny partaje byly vzhůru a paní domáčí, která bydlela o patro výš, tam vlítla ještě v noční košili a spínala ruce a říkala, propánajána, co se v mém

domě děje! My jsme měli také smůlu, poněvadž když jsme začali to třetí jednání, tak vypadla elektrická síť. Byla velká bouře, vypadla síť. Teď my jsme museli čekat, až ta síť bude v pořádku, až zapnou elektriku. Čili tam byla taková pauza, myslím dobře přes půl hodiny. A když zapli, tak jsme prostě začali pokračovat ve třetím jednání, proto se to zdrželo do pozdních nočních hodin. Teď pochopitelně druhý den ráno nájemníci nevyspali, paní domácí už čekala před domem, až půjde pan ředitel. A Pepík Ohlídaľ, ten chodil první v té uniformě do zaměstnání, vona ho viděla a domnívala se, že to je pan ředitel, poněvadž on chodil krásně oblečený, oholený. Povídá: Pane řediteli, já vám dávám okamžitou výpověď, poněvadž partaje nemůžou spát, to se nedá prostě dělat!⁵²

Po uvedení RUR pokračovalo brněnské dramatické vysílání dalšími experimenty, když do vysílání zařadilo dva činoherní přenosy z divadla, „na které si Praha netroufla“⁵³: v červnu Molièrova Pána z Prasátkova a v srpnu hru Otakara Fischera Přemyslovci. „*Zůstalo však při pokusech, přednášená činohra neuspokojila posluchače a jen dotvrdila, že je třeba hledat nové cesty.*“⁵⁴ Ve srovnání s pražským studiem však bylo v Brně více odvahy k hledání nových postupů a cest s ohledem na specifičnost rozhlasového projevu, a to všude, kde dosavadní zkušenosti již nepostačovaly. V prvním pololetí 1927 se v brněnském studiu podařilo uvést celkem 75 činoher.

Rozhlas a vzdělávání

Na počátku školního roku 1926/1927 se začaly objevovat také konkrétnější náměty na **využití rozhlasu ve školním vyučování**.

Ve Věstníku Radiojournalu publikoval ředitel Eduard Svoboda studii věnovanou možnostem rozhlasu při výchově a vzdělávání dětí a mládeže, ve které napsal: „Je vhodno uvažovati, jakou úlohu by mohl hrát rozhlas ve školách a jak by působil na děti. Myslím totiž, že se rozhlasová přednáška stane integrující součástí vyučování, jakmile se rozhlas vžije a přestane být pouhou zajímavou novinkou. Rozhlasem mohly by děti slyšet největší autority kteréhokoliv oboru. Mnoho ovšem záleží na schopnostech přednášejícího, aby udržel zájem, poněvadž je vyloučen přímý styk, který poskytuje škola. Důležitou věcí je volba látky a způsob, jakým je podána. Důležitá je dále výkonnost přijímacího přístroje. (...) Co do kvality reprodukcí jsme stále ještě ve stadiu pokroku a máme mnoho dohánět.

Rozhlas přivede tisíce dětí v nejméně věku do styku s největšími muži soudobé vědy a umění. Ve spojení se školou může být například vyučování cizím jazykům radiem velmi zjednodušeno a zlepšeno. (...) Největší význam má však rozhlas pro správné vyslovování naší řeči. (...) Všeobecný vliv rozhlasu na děti můžeme srovnat s účinkem velké lidové knihovny každému přístupné, i zde se dostaví výsledky teprve postupem doby.⁵⁵

Je zřejmé, že již nešlo o řešení otázky, **zda** je možné využít rozhlas ve škole, ale **jak** začlenit rozhlasové vysílání do školního vyučování, na co se zaměřit, jaké metody použít, aby odpovídaly věkovým zvláštěstím dětí.

Během propagačního týdne Radiojournalu (29. listopadu–5. prosince 1926) mělo programové vedení rozhlasu možnost prakticky si ověřit, jak bude jeho program ve školách přijímán. Pro každý den totiž připravilo pořad **Rozhlas pro školy**, a to od 10.00 do 11.00 hod. pro české a od 11.00 do 11.20 hod. pro německé školy. Vysílání bylo zatím připraveno zkušebně, bez těsnější spolupráce se školskými úřady a přirozeně ještě bez vazby na školní osnovy jednotlivých ročníků.

Koncepce pořadů členila české vysílání do tří dvacetiminutových částí: první byla věnována přednášce (například cestopis, zoologická zahrada), druhá hudbě (Prodaná nevěsta, skladby Fibicha a Suka) a třetí recitaci (recitovali Adolf Dobrovolný, Jaroslav Hurt, ze svých děl četli Petr Kříčka, Rudolf Medek a další).

Celá akce měla spíše informační a propagační význam, nicméně vedení Radiojournalu přinesla první zkušenosti, na jejichž základě bylo o čtyři roky později pravidelné vysílání školského rozhlasu jako jedno z prvních v Evropě zahájeno.

Vysílání pro děti pokračovalo oblíbenými besídkami strýčka Václava (učitele **Jana Vavřika**), který pro své relace získal i další spolupracovníky, zejména pedagogy a spisovatele (například Karla Reiniše). Některé se vysílaly živě ve veřejných přenosech s účastí dětí ze sálu Radiopaláce. Od listopadu 1926 se na jejich přípravě podílel také **Vlasta Burian**. Kromě vysílání upravených her pro loutková divadla bylo zahájeno od května 1926 vysílání hudebních besídek, připravovaných profesorem pražské konzervatoře **Adolfem Cmíralem**. Jejich cílem bylo „*vést děti k lásce a porozumění pro dobrou hudbu, prohlubovat hudební zájem a učit naslou-*

chání.⁴⁵⁶ Dvakrát až třikrát do měsíce děti poslouchaly hudbu různých žánrů (od lidových písní k náročnějším výběrům ze skladeb A. Dvořáka, B. Smetany, Z. Fibicha ad.) s výkladem A. Cmírala. Hudební ukázky byly někdy spojeny s recitací.

Programová skladba

Rozhlasový program byl na konci roku 1926 již strukturovaný do celého dne. Vysílací doba se zdvojnásobila, a posluchači proto měli možnost sledovat program od ranních až do pozdně večerních hodin. Programová skladba vysílacího dne byla následující:

8.30	Zemědělský rozhlas (neděle a svátky)
9.30	Přenos z kostela v Karlíně nebo na Smíchově (neděle a svátky)
10.00–11.00	Rozhlas pro školy (všední dny)
10.30	Koncert (neděle)
11.00	Polední koncert (všední dny)
11.00	Matiné (neděle)
12.00	Časový signál
14.00	Burzovní zprávy
16.30	Odpolední koncert (každý den)
17.30	Burza
	Německý, dělnický nebo dětský rozhlas
17.45	Dětské besídky
18.15	Zemědělský rozhlas
18.35	Německé vysílání
	Loutkové divadlo (středa a sobota)
18.45	Německý rozhlas
19.00	Dělnický rozhlas
19.15	Zemědělský rozhlas
20.00	Předpověď počasí
	Koncerty, divadlo nebo přenosy
21.00	Časový signál
22.00	Poslední zprávy
22.15	Taneční nebo reprodukováná hudba

Zvýšení rozsahu vysílání bylo umožněno zlepšujícími se ekonomickými podmínkami Radiojournalu. Každý měsíc mu přibývalo osm tisíc platících koncesionářů, jejich počet přesáhl na konci roku 1926 již 150 000. Zvyšující se příjem z prodeje koncesí dovozoval nákup kvalitnějšího a modernějšího technického zařízení, realizaci náročného programu hudebních a slovesných pře-

nosů a reportáží, angažování významných hudebníků, zpěváků a herců pro hudební a slovesně-dramatické vysílání a renomovaných odborníků pro přednášky. Rozhlas měl poprvé ve své historii dostatek finančních prostředků pro vytvoření a provoz vlastního orchestru, pořádání veřejných koncertů a vysílání pro děti, úhradu nákladů Československé tiskové kanceláři za zpravodajské relace, rozvoj simultánního vysílání a vstup do sítě evropských rozhlasových společností.

Nové studio v Národním domě

Rozšíření programu ale kladlo vyšší nároky na provozní prostory Radiojournalu. Na konci roku 1926 byly sice provedeny rozsáhlé stavební úpravy v Orbisu (rozšíření kapacity hlavního studia, nové studio pro slovesný program) a zároveň byly pronajaty další místnosti pro technické, programové a administrativní potřeby, pracoviště v Orbisu však ani poté nevyhovovalo. Orchester Radiojournalu se totiž rozrostl na dvacet hudebníků a jejich počet se na počátku roku 1927 dále zvyšoval, avšak akustika studiových místností již neumožňovala věrný zvukový obraz hudebních produkcí tak velkého hudebního souboru. Technický ředitel Eduard Svoboda proto hledal nové prostory, které by lépe vyhovovaly požadavkům na kvalitní vysílání koncertů většího hudebního tělesa. Nalezl je v sálech a místnostech Národního domu na Vinohradech, odkud začal rozhlas vysílat pravidelně od 22. dubna 1927 po delším zkušebním provozu a nezbytných akustických úpravách divadelního sálu (který byl patnáctkrát větší než hlavní studio v Orbisu). Kromě ústředního studia zde bylo vytvořeno několik menších studií, jež byla využívána podle druhu hudební a slovesné produkce a velikosti hudebních orchestrů. Postupně byly pronajímány a rekonstruovány další sály a prostory. Vedle zkvalitnění technické úrovně hudebního vysílání tak získal Radiojournal dostatek prostoru pro rozvoj dalších programových oblastí.

Hudební program

Jaroslav Krupka v čele hudebního odboru

Dne 15. srpna 1926 se stal prvním šéfem hudebního vysílání Radiojournalu mladý ambiciózní profesor hudební konzervatoře v Praze, sbornistr a dirigent se zahraničními dirigentskými zkušenostmi Jaroslav Krupka. Pod jeho vedením pokračoval Radiojournal na konci dvacátých let v hudebním vysílání v těsné spolupráci s Českou filharmonií.⁵⁷ Na základě uzavřených smluv se de facto stal jejím hlavním zaměstnavatelem. Volil program koncertů pro samostatné přenosy, rozhodoval o jejich dirigentech i sólistech. Smluvně měl přitom zajištěno tolik hudebních přenosů, že každý týden, zpravidla ve čtvrtek, mohl vysílat symfonický koncert vlastního orchestru. Kromě nich ještě přenášel jednou až dvakrát týdně koncerty České filharmonie, symfonické koncerty dalších hudebních těles (například Orchestrálního sdružení z Brna) a operativně zajišťoval rovněž přenosy z koncertů zahraničních umělců. V hudebním programu převažovala především **hudba symfonická** – jen během jedné sezony bylo odvysíláno čtyřicet vlastních koncertů s názvem Symfonické koncerty Radiojournalu. Podle smlouvy jich téměř polovinu řídili dirigenti České filharmonie **Václav Talich** a **František Stupka**, častým hostem byl šéf opery pražského Národního divadla **Ota- kar Ostrčil**, z bratislavské odbočky hostoval šéf jejího hudebního programu a ředitel Slovenského národního divadla **Oskar Nedbal**. Několik koncertů řídili také zkušení vlastní a externí pracovníci Radiojournalu Jaroslav Krupka, kapelník rozhlasového orchestru Jožka Charvát, K. B. Jiráček a Jaroslav Křička. Program koncertů do určité míry vycházel z individuálního zaměření jejich dirigentů. Tato skutečnost se projevovala v celkové nejednotné programové linii symfonické hudby, což bylo někdy kritizováno. Některé z koncertů byly zařazeny do mezinárodní sítě rozhlasové programové výměny a odvysílány v zahraničních rozhlasech.

Vedle rozsáhlého programu symfonické hudby byla významnou součástí hudebního programu Radiojournalu také **hudba komorní**, vysílaná ze studia, pro kterou byly vyhrazeny především odpolední hodinové koncerty (věnované zejména klasickému repertoáru), nedělní matiné (zaměřená na českou moderní a klasic-

kou komorní hudbu) a pravidelné páteční večery. Hlavní náplň vysílání komorní hudby zajišťovalo Ondříčkovovo kvarteto a Novák-Frankovo kvarteto, jež získal k pravidelné spolupráci s Radiojournalem Jaroslav Krupka. Program byl velmi rozmanitý – v hudební sezoně 1927/1928 se nejčastěji hrály skladby Dvořákovy, Brahmsovy, Mozartovy, Beethovenovy, Haydnovy, Schubertovy, Foersterovy, Schumannovy, Čajkovského, Franckovy, Debussyho, Bendlovy, Novákovy, Sukovy, Jirákovy, Bakalovy. V průběhu sezony 1928/1929 vysílal Radiojournal 32 vlastních koncertů, uváděných vždy ve čtvrtek simultánně ve všech rozhlasových stanicích. Koncerty byly doplněny úvodními přednáškami (například Z. Nejedlý o Smetanovi, O. Šourek o Dvořákovy, J. Hutter o Zichovi, M. Očadlík o Ostrčilovi).⁵⁸ Některé z nich byly věnovány významným hudebním výročím sezóny (Janáček, Ostrčil, Zich, Dvořák).

Třetí součást hudebního programu tvořily **operní přenosy**. Ve vysílání zněla především díla české klasické tvorby – například z Národního divadla se vysílaly v sezoně 1927/1928 všechny opery Bedřicha Smetany kromě Hubičky, pravidelnou součástí byly přenosy operních představení Dvořáka, Fibicha, Bendla (často při jubileích skladatelů). Odbočky Radiojournalu doplnily operní repertoár o díla Janáčka, Foerstera, Fibicha, Martinů a dalších. Kromě domácích děl byly přenášeny také opery zahraničních skladatelů, především mozartovský repertoár, opery Wagnera a Rinského-Korsakova. Brno připravilo přenos Straussovy Elektry (v simultánním vysílání), Bratislava Verdiho Sílu osudu ad. Žádané byly rovněž přenosy operet. V následující sezoně se z pražských divadel nebo simultánně z Brna, Bratislavy, Plzně a ze zahraničí vysílalo 68 oper a 10 operet.

Rozmanitost hudebního vysílání Radiojournalu doplňovala **hudba zábavná**, která byla členěna na tzv. hudbu populární a lehkou. Populární hudba byla zastoupena pravidelnými poledními koncerty vysílanými ve všedních dnech a odpoledními hodinovými koncerty vysílanými nejprve od 16.30 hod., později od 17.00 hod. Hudební program zajišťoval hlavně orchestr Radiojournalu, který hrál zejména různé ouvertury, suity, fantazie, koncertní tance a doprovázel instrumentální sólisty a zpěváky, hlavně z Národního divadla. Vysílaly se ale také přenosy z různých míst Prahy, například v neděli ze Slovanského ostrova (Ludvíkova kapela), v pondělí

Dirigent O. Jeremiáš

odpoledne ze Stromovky a později z Národního domu (hudba 28. pluku). Ve středu a v sobotu byla pravidelně vysílána hudba jazzová (Melody Makers F. Cinka, Hofmannův Jazz orchestr, Bohemian Propaganda Band), taneční a pochodová (Benešova dechová hudba, Dechová hudba Milinovského, Hudba čs. ozbrojené jednoty č. 1 ad.).

Ve večerních relacích se populární hudba vysílala v podání orchestru Radiojournalu v operetách a také často ve spojení s dramatickým a literárním programem. Autorem první české rozhlasové operety Souper na rozloučenou byl Bedřich Seemann, který pro rozhlasové vysílání ze studia připravil též operetu Lovce žen. Stálé zastoupení měl tento druh hudby v **kabaretních večerech** (věnovaných například Červené sedmě) a při

takzvaných „veselých matiné“, vysílaných z Radiopaláce (vystupovali při nich například Vlasta Burian, Emil Polert, Karel Hruška, Skupovo loutkové divadlo). „*Podářilo se vytřídit i lehký program a dosáhnout vyšší reprodukční jakosti získáním nejlepších sil toho oboru. Chansony zpívali Karel Hruška z Národního divadla, Fr. Kreuzmann z Vinohradského divadla, J. Gollwell, K. Reinstein, Oto Kohout, Jiřina Šejbalová, Valja Petrová. Konferenciery byli Sláva Grossmann a Jindra Plachta.*“⁵⁹

Příchod Otakara Jeremiáše

V dubnu 1928 odešel do Národního divadla kapelník Radiojournalu J. Charvát a jeho místo nebylo do konce

roku obsazeno. Jeho povinnosti dočasně vykonával **Otakar Pařík**, který předtím působil v orchestru jako klavírní virtuos. V průběhu roku 1928 byl vypsán konkurz na místo prvního kapelníka, na jehož základě byl vybrán a od 1. ledna 1929 jmenován šéfem orchestru pražského studia **Otakar Jeremiáš**, do té doby ředitel Městské hudební školy v Českých Budějovicích. Do hudebního programu Radiojournalu vstoupil již předtím dvěma hudebními díly (Bratři Karamazovi a Zborov – k 10. výročí republiky), která přijali posluchači i odborná veřejnost s uznáním. Orchester měl na jaře 1929 jen 24 členů, a proto musel být pro větší koncerty Radiojournalu doplňován, nejčastěji hudebníky České filharmonie, nezřídka ve větším počtu, než kolik bylo jeho kmenových členů. Z toho důvodu se musel velmi často podřizovat jejich časovým možnostem a v případě zájezdu České filharmonie s nimi nemohl počítat vůbec. V důsledku častého střídání hráčů také netvořil homogenní hudební těleso. Proto jedním z hlavních úkolů Otakara Jeremiáše bylo dobudovat orchestr a vytvořit podmínky pro náročnou uměleckou tvorbu. Šlo zejména o nastudování uměleckého repertoáru, jehož základem byla díla českých klasiků doplněná o tvorbu Ostrčila, Zicha, Axmana a dalších umělců mladší hudební generace. Za jeho působení se rozhlas stal významným kulturním a uměleckým centrem českého hudebního života dalších desetiletí.

V srpnu 1929 náhle zemřel ve věku 36 let hudební historik, sbornísta, dirigent a šéf hudebního programu Radiojournalu Jaroslav Krupka. Na jeho místo nastoupil dosavadní kapelník rozhlasového orchestru Otakar Jeremiáš, který se svými mladými spolupracovníky v hudebním oddělení **Mirkem Očadlíkem** (25 let) a **Oldřichem Ladmanem** (32 let) připravil během krátké doby hudební program pro nadcházející sezonu. Krédo Radiojournalu pro hudební vysílání bylo výstižně vyjádřeno ve vystoupení Otakara Jeremiáše k posluchačům při zahájení nové sezony: „*Rozhlas má důležité poslání kulturní. Musí soustavně uvádět díla všech, v první řadě českých a pak i cizích světových skladatelů. Další jeho povinností jest seznamovati naše i velmi interesované obecnost zahraniční s naší hudební tvorbou nejmladší, tedy i s hudbou moderní.*“⁶⁰

Velkou pozornost věnoval Otakar Jeremiáš mj. výročím českých skladatelů. Na konci roku 1929 to bylo zejména

sedmdesáté výročí narození J. B. Foerster, které Radiojournal velkolepě připomněl v kontextu s celostátními oslavami premiérovým provedením nejnovějších Foersterových symfonických skladeb (páté symfonie a oratoria Svatý Václav). Hudební dramaturgie pod Jeremiášovým vedením se záměrně věnovala také tvorbě dalších moderních českých autorů: Iši Krejčího, Karla Háby, Josefa Suka, K. B. Jiráka, Otakara Ostrčila, Leoše Janáčka, Ladislava Vycpálka a dalších. Umožnila tak posluchačům získat poměrně komplexní obraz současné české hudby, který jim nemohla poskytnout žádná jiná kulturní instituce. Podobné propagační cykly soudobé české hudby byly zařazeny do sítě „středoevropského rozhlasu“.

Nesnáze při budování rozhlasového orchestru

Otakar Jeremiáš v hudebním programu sledoval nejen cíle umělecké, ale uvědomoval si také význam hudebního vysílání pro hudební osvětu posluchačů. Usiloval o to, aby hudební program měl jasnou myšlenkovou linii a tvořil jednotný celek, v němž by bylo rozhlasové publikum systematicky seznamováno s klasickou i soudobou symfonickou hudbou. Naplnění těchto programových plánů ovšem předpokládalo stabilní a dostatečně početný orchestr, nezávislý na „výpomoci“ hudebníků České filharmonie, kteří také nemohli dostát požadavkům náročného každodenního hudebního vysílání. Proto Jeremiáš požadoval rozšíření orchestru tak, aby byl schopen interpretovat i nejnáročnější symfonická díla. Tato snaha ale narážela na neochotu; zejména Česká filharmonie se bránila vytvoření velkého rozhlasového orchestru. Důvody byly rázu uměleckého (obavy z konkurence), ale také ekonomického. Radiojournal byl největším zaměstnavatelem České filharmonie a její hudebníci rádi rozhlasovému orchestru za honorář vypomáhali. Smlouva o spolupráci mezi oběma institucemi byla uzavřena v době, kdy se rozhlasový orchestr teprve budoval a kdy ve veřejnosti nebyl brán ještě dostatečně vážně. Podmínky smlouvy byly proto pro Českou filharmonii příznivé – Radiojournal ji zabezpečoval finančně a rozhodoval pouze o programu a provedení dvanácti smluvně dohodnutých koncertů. Jakoukoli změnu tohoto stavu Česká filharmonie odmítala a úsilí Otakara Jeremiáše o vytvoření velkého, samostatného rozhlasového orchestru se naplňovalo v dalších letech jen pozvolna.

Komorní a vokální tvorba

Příznivější situace byla v komorní hudbě. Již od 1. května 1927 angažoval Radiojournal pro koncerty komorní hudby **Ondříčkově smyčcové kvarteto**, které pak neslo název Komorní sdružení Radiojournalu. Kromě příležitostných vystoupení byl pro jeho produkce vyhrazen v hudebním programu pravidelný vysílací čas v pátek od 17 do 18 hodin. V sezoně 1929–1930 dostalo nový úkol – věnovat se zejména tzv. autorským matiné. Byly to pravidelné nedělní koncerty vysílané jednou za 14 dní, zaměřené zejména na díla našich i zahraničních hudebních tvůrců, uváděné vždy výkladem (v některých případech v podání samotných skladatelů). Od poloviny října 1929 jich rozhlas vysílal šestnáct (byla věnována J. B. Foersterovi, V. Novákovi, O. Ostrčilovi, J. Sukovi, B. Vomáčkově, V. Štěpánovi, J. Křičkovi, K. B. Jirákově, O. Jeremiášovi, L. Vycpálkovi, K. a A. Hábum, E. Schulhoffovi, O. Zichovi, R. Karlovi, V. Kálíkovi, J. Řídkému).⁶¹ Spolu s Ondříčkovým kvartetem se na těchto koncertech podílelo také Pražské (později Zikovo) kvarteto.

Ondříčkově kvarteto a nově utvořený **Pražský dechový kvintet** (u jehož zrodu stál Václav Smetáček) se rovněž věnovaly tzv. koncertům soudobé hudby. Jejich inspirátorem byl Mirko Očadlík, který také zpravidla před zahájením koncertů přednesl úvodní slovo. Vysílaly se v pátek ve čtrnáctidenních intervalech od 22.30 hodin. Hudební dramaturgie věnovala pozornost zejména málo známým nebo zcela novým dílům českých i zahraničních skladatelů, například J. Ježka, I. Krejčího, B. Martinů, F. Píchy, K. B. Jiráka, A. Háby, P. Bořkovce, A. Honeggera, P. Hindemitha, E. Blocha, D. Milhauda, F. Poulenska.

Pisňová tvorba čerpala jak z českých tradic, tak také z moderní české i zahraniční tvorby. Pravidelně v rozhlase účinkovali legendární Otakar Mařák, který byl mj. interpretem rozsáhlého cyklu českých písní, či Emil Pollert, který se věnoval zejména lidové písni. Sborový zpěv zněl v podání všech renomovaných českých pěveckých sdružení: Pěveckého sdružení moravských učitelů, Pěveckého sdružení pražských učitelů, Smetany a Typografie. Duchovní hudba byla vysílána ze studia za spolupráce Sdružení pro duchovní hudbu a sboru chrámu sv. Jiljí. Ve vysílání zazněla například Měchurova Missa solemnis, Brixiova Missa pastoralis, Zelenkův Jeruzalém a o Vánocích tradičně Rybova Vánoční mše pastorální.

Tři přenosy gregoriánského chorálu byly uskutečněny z benediktinského chrámu v Emauzích.

Specializace rozhlasových hudebních těles

V roce 1929 došlo z podnětu Otakara Jeremiáše k vyhraněnější specializaci hudebních těles, která působila v jednotlivých pobočkách Radiojournalu. Rozhlas v té době již zaměstňoval celkem 126 hudebníků.⁶² Největší orchestr mělo pražské studio s třiceti šesti stálými hudebníky a dirigentem významného uměleckého jména. Programově se pražský rozhlasový orchestr zaměřoval zejména na hudbu symfonickou. V brněnském studiu byla symfonická hudba přenechána způsobilějším orchestrům brněnského Národního divadla a Orchesterálního sdružení a rozhlasový šestadvacetičlenný orchestr se soustředil v již vyprofilovaných hodinových koncertech zejména na komornější hudební formy moravských skladatelů a populárnější hudbu. Bratislavský orchestr s osmnácti členy se specializoval na operetu a orchestr studia v Moravské Ostravě, rovněž s osmnácti hudebníky, se věnoval moderní taneční hudbě a především jazzu. Šestnáctičlenný studiový orchestr v Košicích zatím nebyl do této dělby práce zapojen. Ke specializaci napomohlo již běžně využívané simultánní vysílání, které umožňovalo programovou výměnu mezi jednotlivými studii.

Tematické programové typy

Důležitým impulsem pro rozvoj rozhlasové hudební i slovesné tvorby se staly přípravy oslav desátého výročí vzniku Československé republiky. Radiojournal je pojal jako velkorysou programovou akci, ve které již nešlo jen o představení jedné události, ale o dlouhodobý programový úkol, zahrnující celou řadu vzdělávacích a uměleckých akcí vysílaných podle jednotného dramaturgického plánu v průběhu celého roku 1928. Jejich smyslem byla propagace Československé republiky jako demokratického a stabilního státu, navazujícího na nejlepší národní tradice. Programové vedení proto připravilo projekt řady přednášek, přednáškových cyklů, koncertů a umě-

leckých večerů, které byly věnovány výkladu politických a historických základů československého státu a popularizaci jeho výsledků – zejména kulturních a uměleckých – za posledních deset let.

Byl to například „vzpomínkový cyklus československé revoluce“⁶³, uspořádaný v září a říjnu 1928 Masarykovým lidovýchovným ústavem ve spolupráci s kuratoriem dělnického rozhlasu a zemědělským rozhlasem. Přednášeli účastníci zahraničního odboje, legionáři, senátoři, poslanci, redaktoři aj. Činoherní program, vysílaný ze studia, byl věnován dílům s vlasteneckou, národní a lidovou tematikou (Jan Vývava, Noc na Karlštejně, Jánošík, Strakonický dudák, Vojnarka ad., v předvečer 28. října slavnostní hra Miloše Kareše Cesta národa, líčící ve čtyřech obrazech vývoj národa od Lipan až po sibiřskou anabázi), byl uveden cyklus vlasteneckých loutkových her. V literárních pořadech zněla poezie, oslavující v duchu doby hrdinství v boji za svobodu národa. Hudební odbor zařadil přenosy několika oper, jež k výročí připravilo Národní divadlo, symfonické koncerty českých skladatelů s dirigenty V. Talichem, O. Nedbalem, J. Krupkou a F. Stupkou a komorní skladby soudobých autorů. Vyvrcholením oslav byly přenosy a reportáže z hlavních slavností: inscenace Prodané nevěsty z Paříže, holdu děti prezidentu republiky na Pražském hradě, projevu prezidenta Masaryka 28. října, slavnostní schůze Národní rady z Pantheonu Národního muzea a slavnostního představení Líbuše z Národního divadla. V rámci oslav měly své místo také kabarety, zejména vystoupení Karla Hašlera (například Jak jsem bořil Rakousko) a Červené sedmy.

Celý projekt potvrdil vysokou organizační, technickou i programovou vyspělost Radiojournalu. Rozhlas na konci dvacátých let již nebyl pouhým zprostředkovatelem významných společenských událostí, ale jejich aktivním tvůrcem.

Pozitivní ohlas oslav desátého výročí republiky motivoval programové pracovníky v dalším období k vytváření tematických programových typů, připravovaných při různých slavnostních příležitostech, například svátcích a oslavách velikonočních, prvomájových, svatováclavských, dušičkových, vánočních ad. Ústřední téma bylo zpravidla zachyceno monotematickým sledem hudebních, dramatických, recitačních, reportážních a přednáškových relací, tvořících jeden ideový a dramaturgický celek. Většinou byly také připravovány s určitým didaktickým cílem a plnily nejen funkci informativní, ale také osvětovou a vzdělávací.

Snaha o přizpůsobení programu rozhlasovým posluchačům

Tematické a historické večery

Na konci dvacátých let se začaly brát v úvahu jako důležitý programotvorný činitel ve větší míře než dosud také požadavky rozhlasových posluchačů. Vedení rozhlasu si uvědomovalo, že zejména v hudebním programu se neobrací jen k určité elitě, ale k široké mase posluchačů, z nichž většina nemá ani elementární hudební vzdělání. Dospělo k závěru, že dosavadní programová praxe, kdy hudební program nebral téměř žádný ohled na rozhlasového posluchače, musí být změněna. Proto rozhlasová dramaturgie zavedla tzv. **tematické a historické večery**, v nichž měl program specifické obsahové i formální uspořádání, které bylo pro posluchače srozumitelnější a přijatelnější než náročné přenosy z koncertních sál. K jejich realizaci ale přistupovaly pražská a brněnská stanice Radiojournalu odlišně.

Brněnské studio vstoupilo do vysílání prvními „historickými večery“ v sezoně 1928/1929. **Karel Vetterl** a další hudební teoretici⁶⁴ připravili několik hudebních večerů, věnovaných určitým historickým obdobím v dějinách hudby (například hudbě rokokové, hudbě období francouzské revoluce, duchovní hudbě 18. století, české obrozenecké písni, Mozartovské hudbě ad.). Večery vždy byly zahajovány odborným teoretickým výkladem. Ve snaze přiblížit se programem co nejvíce rozhlasovému posluchači, rozšířit jeho literární a hudební znalosti a zvýšit jeho emotivní zážitek zavedlo **Brno** také tzv. **literární hodinky**, v nichž byla spojena moderní píseň s recitací. Každá hodinka byla věnována jednomu básníku – Nerudovi s písněmi V. Nováka a J. Novotného, Sovovi s písněmi B. Vomáčky a V. Nováka, Hádkovi s písněmi B. Smetany a A. Dvořáka a podobně. Zhudebnění poezie, které zde bylo poprvé uplatněno, se ukázalo jako nosná rozhlasová forma, jež se v dalších letech stala součástí rozhlasového uměleckého programu. Osvětový charakter měly také shakespearovské večery, v nichž byl výklad a rozbor určité postavy spojen s ukázkou z dramatu v podání herců Národního divadla v Brně a hudebními charakteristikami těchto postav ve

skladbách Smetany, Verdiho, Berlioze, Dvořáka, Fibicha a dalších skladatelů. Pořady připravoval dramaturg Národního divadla a spolupracovník brněnského studia, mladý básník Lev Blatný. V těchto relacích došlo poprvé k syntetickému vyjádření ústředního tématu hudbou a uměleckým slovem a brněnské studio se těmito dramaturgickými celky s jasnou koncepcí a s využitím specifických rozhlasových výrazových prostředků postavilo do čela rozhlasové literární tvorby.

Pražské studio své historické večery realizovalo hlavně rozšířením hudebního repertoáru o stará historická hudební díla, obvykle s využitím historických hudebních nástrojů (gamby, violy, cembala). Vysílány byly například Měchurova kantáta Štědrý den a Bendův melodram Ariadna na Naxu. Šéf hudebního odboru Krupka se na programové konferenci Radiojournalu, konané v květnu 1929, ohradil proti brněnské praxi doplňovat hudební večery instruktivním výkladem: „*Rozhlas nemá podávat tendenci. Tu tendenci mají tematické večery a nadpisové koncerty vůbec. V hudbě působí rytmus a melodika. Slovy zabíjíme hudbu a vkládáme do ní obsah, jehož nemá. Tituly snižují hudbu na úkol pouhého ilustrátora. Proto se jim budeme vždy brániti.*“⁶⁵

Vzdělání a výchova

Vzdělávací program byl dále tvořen **kurzy** – jazykovými (francouzštiny a srbochorvatštiny z Prahy, angličtiny a esperanta z Brna), tésnopisu (z Brna), techniky radiofonie (Praha i Brno).

Četné vzdělávací a výchovné prvky obsahoval také program pro mladé posluchače. V letech 1928–1929 pokračoval pravidelnými relacemi, vysílanými třikrát týdně, které byly diferencované podle věku na pořady pro děti a pro mládež. Strýček Václav v Praze a Strýček Tomáš v Brně uváděli ve svých relacích besídky, pohádky, hry, jednou týdně se vysílaly texty určené pro loutkové divadlo. Karel Vetterl připravil v Brně přednáškový cyklus pořadů věnovaný hudební výchově. Výklad byl doprovázený hudebními ukázkami (dějiny hudby, psychologie hudebního vnímání, základy hudebních forem ad.).

Program se vzdělávacím zaměřením byl již připravován s jasnější koncepcí, pedagogickým záměrem a při uplatnění základních didaktických zásad (soustavnosti, názornosti, přiměřenosti atd.). A. J. Patzaková proto

mohla ve své publikaci Prvních deset let Československého rozhlasu na adresu vzdělávacího programu s uspokojením konstatovat: „*Rozhlas dospívá k vyšší, odpovědnější práci, k druhému pólu své veřejné činnosti moderního lidového ústavu vzdělávacího, jíž dává pevné, nosné základy pro své činnosti, činnosti ryze informativní a žurnalistické; službu aktualitě doplňuje služba vzdělávacím cílům kulturním.*“⁶⁶

Odborné rozhlasové vysílání

Kvalitnější technické vybavení Radiojournalu v druhé polovině dvacátých let umožnilo výraznější diferenciaci rozhlasového programu. Ten se již mohl ve větší míře než dříve obracet specializovanými relacemi k určitým skupinám rozhlasových posluchačů. Diferenciace rozhlasového programu se na počátku roku 1926 nejméně projevila u tzv. odborných rozhlasů.

Zemědělský rozhlas

První z nich – zemědělský rozhlas – zahájil své vysílání 3. ledna 1926. Podněty k jeho vzniku se objevily již v roce předcházejícím, kdy při reorganizaci rozhlasové společnosti získala v řídicích orgánech Radiojournalu poměrně silné zastoupení agrární strana. V dubnu 1925 jmenovala Zemědělská rada do poradního sboru Radiojournalu profesora Vysoké školy zemědělského a lesnického inženýrství **dr. ing. Adolfa Ernesta**⁶⁷ a do jeho dozorčí rady poslance a statkáře ve Věkoších u Hradce Králové ing. Jana Černého⁶⁸.

Vůdčí osobností myšlenky zřízení samostatné specifické relace pro zemědělce byl prof. Ernest, který se začal radiofonii sám zabývat – byl členem Československého klubu radioamatérů a zúčastnil se například prvního veřejného poslechu rozhlasu v kině Sanssouci. Na základě vlastních zkušeností „radiofanouška“, ale také vysokoškolského učitele si velmi brzy uvědomil, co by mohl rozhlas učinit pro propagaci výsledků zemědělské vědy v praxi. V lednu 1925 proto předložil Zemědělské jednotě československé návrh na vytvoření zvláštního vysílání pro zemědělce. Jeho návrh byl podpořen a při

Zemědělské jednotě byl založen Odbor pro využití radiofonie, který byl pověřen přípravou zemědělského vysílání. Jeho předsedou se stal poslanec **Jan Černý**. V tomto odboru se zrodila představa o naprosté nezávislosti vysílání pro zemědělce na Radiojournalu.

Profesor Ernest věděl, že pro svou myšlenku potřebuje politickou podporu agrární strany, a proto se na její vedení obrátil v březnu 1925 dopisem, v němž svůj návrh zdůvodnil takto: „Rozhlas není již jen zábavou a sportem, nýbrž je a stává se denní potřebou lidstva v každém kulturním světě. Ve směru tom stojí požadavek zemědělství na prvním místě. Moderní organizace zemědělská není dnes nmyslitelná bez náležitého a rychlého zpravodajství různých směrů a realizování tohoto zpravodajství není nmyslitelné bez zavedení řádného a zemědělsky řízeného rozhlasu. (...) Akce tato však nebyla by dobře založena, kdyby nenalezla i oporu politických stran, a to z toho důvodu, že bude pravděpodobně překonáváti i jisté obtíže a bude potřebí i úpravy dosavadní legislativy rozhlasové tak, aby zemědělcům dána možnost vybudovat svůj vlastní rozhlas.“⁶⁹

V tisku, zejména agrárními, pak byla uspořádána během roku 1925 velká kampaň, jejímž záměrem byla propagace myšlenky specializovaného vysílání pro zemědělce. Odbor pro radiofonii byl rozšířen o zástupce dalších institucí a 10. prosince 1925 byl reorganizován na Kuratorium zemědělského rozhlasu československého.⁷⁰ Jeho úkolem bylo přímé řízení zemědělského rozhlasu ve všech otázkách organizačních, ekonomických i programových. Předsedou kuratoria byl zvolen ing. Jan Černý, jedním z místopředsedů prof. Ernest, členy vedoucí pracovníci agrárních organizací, poslanci, úředníci ministerstva zemědělství, ministr spravedlnosti (z titulu své funkce prezidenta Státního úřadu pozemkového) ad. Většina členů kuratoria byla zároveň vlivnými politiky agrární strany.

Již na první schůzi kuratoria, svolané do místnosti klubu poslanců agrární strany v Parlamentu, se projednávalo mj. „schválení návrhu přípravných prací pro započetí vysílání zemědělského rozhlasu československého (ZRČS)“ a „stanovení úřednických míst ZRČS“. Na další schůzi bylo projednáno přijetí redaktorů zemědělského rozhlasu Jaroslava Prokopa (pro záležitosti kulturní) a Bohuslava Horáka (pro věci odborné), program zahájení vysílání, které bylo plánováno na 1. ledna 1926 od 11.00 do 11.30 hod., a vypracování směrnic pro jednání s Radiojournalem.

Požadavky kuratoria byly Radiojournalu zaslány dopisem, v němž se uvádí: „Jménem Kuratoria zemědělského rozhlasu československého dovoluujeme si tímto Vám potvrditi prozatímní ujednání našeho předsedy s předsedou Radiojournalu, p. dr. Šourkem. Kuratorium ZRČS bude obstarávat vysílání program naprosto samostatně, jinak ovšem v dobrém kontaktu s činností Vaší. Žádáme o rezervování doby pro vysílání, a to všedního dne od 11 do 12 hodin dopoledne a 19.30 až 20 hodin večer, v neděli pak dobu od 8.30 do 10 hodin dopoledne. Případná časově zdůvodněná změna vysílacích hodin ZRČS předpokládá dohodu správní rady Radiojournalu s kuratorem ZRČS.“

Radiojournal zavazuje se dáti nám k dispozici zvláštní vysílací stanici s dosahem na celou Československou republiku, a sice nejdéle do konce června r. 1927. Až do té doby máme právo používat bezvýhradně stanice kbelské, jejíž vlna bude pro ZRČS výlučně rezervována. Toto opatření zdůvodňujeme tím, že v případě živelních pohrom, povodní, nakažlivých nemocí zvířecích apod. musíme míti možnost vysílati i mimo vpředu vymezené doby vysílací, jež jako pravidelné byly výše výslovně uvedeny.“⁷¹

Na tyto sebevědomé požadavky reagoval Radiojournal až téměř za čtrnáct dní po první relaci zemědělského rozhlasu (15. ledna). Souhlasil s tím, že zemědělský rozhlas si sám bude zajišťovat program vysílání a že Radiojournal bude vysílání zabezpečovat po stránce technické a hlasatelské. Nesouhlasil ale s požadovanými vysílacími časy, které proti požadavku kuratoria omezil na dobu od 11.00 do 11.30 hod. a od 19.15 do 19.45 hod. ve všedních dnech a od 8.30 do 9.30 hod. v neděli. Zároveň se proti poněkud arogantním požadavkům kuratoria ohradil: „*Nemáme vůbec práva přiznati jiné korporaci samostatné provozování rozhlasu v ČSR. (...) Výhradní propůjčení celé stanice kbelské (...) jen pro zemědělský rozhlas není v moci Radiojournalu.*“⁷²

Požadavek kuratoria na „bezvýhradné užívání stanice kbelské“ je určitou obměnou původní myšlenky o samostatném zemědělském rozhlase s vlastní vysílací stanicí. Od ní se však upustilo – zřejmě s vědomím vysokých nákladů na její zřízení a provoz, které v roce 1925–1926 nebyly zcela zaručenou investicí. Proto bylo výhodnější získat stanici, která již byla v provozu. Avšak ani kbelská stanice nebyla, jak si kuratorium uvědomilo, optimálním řešením. Stanice přestala vyhovovat Radiojournalu a ze stejných důvodů (zejména proto, že byla původně určena pro radiotelegrafický, nikoliv radiofonický provoz

a měla malý výkon) nebyla vhodná ani pro zemědělské vysílání. Proto již v únoru 1926 požádalo kuratorium vedení Radiojournalu, aby mu byla poskytnuta k dispozici rovněž vlna strašnického vysílače, což bylo částečně realizováno.

Vysílání zemědělského rozhlasu bylo zahájeno o dva dny později, než bylo plánováno – 3. ledna 1926.

První relace byla věnována slavnostním projevům ministra zemědělství dr. M. Hodži, představitelů kuratoria a politických činitelů agrární strany, kteří vysvětlovali zejména důvody zahájení zemědělského vysílání a jeho cíle.⁷³ Ty byly stanoveny již při prvních úvahách o zemědělském vysílání: „(...) využití rozhlasu jednak ke zdokonalení výroby zemědělské, jednak ke zvýšení kulturní a společenské úrovně selského lidu. Založením zemědělského rozhlasu měl být doplněn rozhlas všeobecný o významnou složku odbornou, a tím rolníkům přiblížen jakožto zdroj poučení a ušlechtilé zábavy a hlavně jako významný činitel v boji proti vyhladňování venkova. Jiným, neméně důležitým posláním zemědělské radiofonie bylo a je dosud působiti ke sblížení ideologie města a venkova a zejména zprostředkovati rychlý zpravodajský styk mezi vesnicí a kulturními i hospodářskými středisky státu.“⁷⁴

Nešlo pochopitelně jen o osvětu, zábavu a zpravodajský styk mezi městem a vesnicí. Jasněji se vyjádřil na jedné z pozdějších valných hromad zemědělského rozhlasu místopředseda jeho kuratoria prof. A. Ernest: „*Co se týče činnosti ZRČS v minulém období, nutno vzpomenouti, že právě v tomto roce vyvrcholila snaha ZRČS využití rozhlasu pro zpracování veřejného mínění a získávání sympatií naší myšlenky. Je to sice vlastním posláním ZRČS vždycky, ale období voleb bylo zatěžkávací zkouškou. Celá řada veřejných i politických činitelů, přednášky, scény, dialogy – ještě větší cenu měla celá tendence programu, nevtíravá, skrytá. Nejlepší vysvědčení o tom je tisk, který napsal, že ZRČS neagituje, ale znamenitě umí dělat náladu.*“⁷⁵

Půl roku poté, co do rozhlasové společnosti vstoupil jako hlavní podílník stát, si vlivná politická síla – agrární strana – vydobyla vcelku bez větších problémů svůj „rozhlas v rozhlasu“, který postupně „nevtíravě a skrytě“ zpracovával veřejné mínění, a to zcela nezávisle na vedení Radiojournalu. Ten pro potřeby zemědělského rozhlasu poskytoval pouze vysílací čas, technická zařízení, studia a zajišťoval vysílání jeho programu.

Ministr M. Hodža

Záhy po zahájení provozu pražské redakce zemědělského vysílání byla otevřena redakce v Brně pro moravský okruh, v roce 1927 bylo zahájeno zemědělské vysílání v Bratislavě a Košicích a o dva roky později také v Moravské Ostravě. Působnost zemědělského rozhlasu tím byla rozšířena na celé území republiky.

Se samostatností a nezávislostí zemědělského rozhlasu se ovšem vedení Radiojournalu nehodlalo smířit. Snaha včlenit jej do programové a organizační struktury rozhlasové společnosti trvala po celou dobu existence tohoto vysílání. Již v březnu 1926 na zasedání kuratoria referoval předseda ing. Jan Černý o svém jednání s bývalým a novým ministrem pošt o „snahách

vedení Radiojournalu o odstranění názvu zemědělský rozhlas“. Jednání probíhala i v zákulisí a pravděpodobně jejich výsledkem bylo postoupení části finančního podílu ing. Svobody na společnosti Radiojournal, který činil 57 tisíc korun, oběma redaktorům zemědělského rozhlasu dr. Prokopovi a ing. Horákovi (po 25 tisících) v březnu 1926. Je jasné, že tato transakce, jíž se oba redaktori stali společníky Radiojournalu, posílila jejich postavení a možnost podílet se na řízení rozhlasové společnosti.

Latentní snaha vedení Radiojournalu o omezení zemědělského vysílání se znovu výrazněji projevila v roce 1928, kdy jednatelský sbor oznámil redaktorům zemědělského rozhlasu, že vysílací čas pro jeho relace bude redukován na 15 minut dopoledne a 10 minut večer.

Na toto opatření reagovali redaktori zemědělského rozhlasu ukřivděnou stížností předsedovi kuratoria J. Černému ze dne 6. října 1928: „(...) položili nám ‚polední‘ relaci na takovou dobu, že vylučovala skorem úplně možnost poslechu pro praktického zemědělce, totiž na půl druhé odpoledne. Nejhorší při tom bylo, že se všechno tohle ujednalo ‚za zavřenými dveřmi‘. Nás postavili až v poslední chvíli před holý fakt a na první náš protest bylo nám odpověděno, že R.J. musí takto jednat, aby mu odborné rozhlasové ‚nepřerostly přes hlavu‘ tak, že by nebyl pánem ve svém vlastním domě. Dokonce nám ‚dávali radu‘, že by nebylo oportunní v té věci něco podnikati, neboť celá situace by se tím ještě více přiostrčila. (Jak jsme se dodatečně důvěrně informovali, byl podán v té schůzi dokonce návrh, aby nám večerní relace byla vůbec škrtnuta a ponecháno pouze 15 minut o půl druhé.)“⁷⁶

Nakonec se redaktori zemědělského rozhlasu s vedením Radiojournalu dohodli, o čemž referovali předsedovi kuratoria: „A právě včera podařilo se nám po velké konferenci v R.J. urovnati věc do té míry, že můžeme býti opravdu spokojeni. Takový úspěch po celkem neutěšené perspektivě jsme vůbec nečekali, a docela upřímně doznáváme, že byl to tentokrát dr. Š. a ing. Svoboda, kteří nás mimořádně podporovali...“⁷⁷ Lze se jen dohadovat, co bylo příčinou tak náhlého obratu vedení Radiojournalu, ale zmínka na jiném místě dopisu („byli jsme přichystáni k rozřešení celé věci žádati o intervenci pana posl. Viškovského nebo Berana“) dává tušit, s jakými trumfy redaktori před vedením Radiojournalu předstoupili.

Hospodaření zemědělského rozhlasu skončilo v prvním roce jeho působení přebytkem 87 808 korun, celkový příjem činil v tomto roce 362 500 korun.

Byl získán především z dotací – hlavně ministerstva zemědělství, Zemědělské jednoty a Ústřední jednoty hospodářských družstev. Režie nebyla vysoká – za přednášku s autorským čtením byl proplácen honorář 150 Kč, v podání hlasatele 100 Kč. V následujícím roce byly příjmy ještě o sto tisíc Kč vyšší, především proto, že vysílání zemědělského rozhlasu podpořil dotací i Radiojournal (částkou 165 606 Kč). O dvě stě tisíc korun se však zvýšily náklady na provoz, především kvůli rozšíření programu. Schodek uhradilo ministerstvo zemědělství, ale v roce 1928 se opět zvýšila režie a schodek činil již 84 tisíc korun. Finanční potíže spolu s vážnou nemocí předsedy kuratoria J. Černého a předzvěst světové hospodářské krize si vynutily radikálnější řešení situace, k němuž však došlo až v roce 1930. Dne 20. prosince tohoto roku se sešla ustavující schůze spolku Zemědělský rozhlas československý, aby provedla jeho reorganizaci.

Zemědělský rozhlas si záhy získal značnou oblibu mezi posluchači. Nevytvořila se náhodou, ale byla výsledkem působení několika činitelů. V první řadě vznikala na základě mimořádného úsilí jeho redaktorů vycházet vstříc potřebám a zájmům posluchačů, pro něž byly relace připravovány. Dále to byl vhodně volený vysílací čas, ve kterém cílové skupiny posluchačů skutečně zemědělský rozhlas mohly sledovat. Důležitou roli hrálo i široké zázemí (tvořené nejrůznějšími zemědělskými institucemi, odborníky, ale také sympatizanty z dalších společenských oborů), o něž se vysílání mohlo opírat, široká propagace v tisku, schopnost redaktorů hledat a využívat nové metody rozhlasové práce, nové žánry a programové formy, dobře fungující organizace rozhlasové práce a přes určité výkyvy dostatek prostředků pro realizaci programu.

Ve srovnání s Radiojournalem zde ale hrál významnou roli především vztah zemědělského rozhlasu k posluchačům. Zatímco Radiojournal nejprve vytvořil určitou koncepci vysílání (osvěta, lidová výchova, vzdělávání), pro kterou až následně získával posluchače, musel zemědělský rozhlas posluchače „připoutat“ k přijímačům od samého počátku své existence. Radiojournal byl polostátní instituce, měl monopol na vysílání, jeho pořady, zejména hudební, připravovali skuteční odborníci, kteří nebyli příliš nuceni reagovat na kritické připomínky k programu, a se stoupajícím počtem posluchačů byly zajištěny s oporou ve státních institucích i potřebné finanční prostředky. Proto

požadavkům posluchačů, které čas od času zjišťoval různými anketami, mohl, ale nemusel vycházet vstříc. Avšak kdyby z těchto anket vyplynulo, že zemědělské vysílání se poslouchá minimálně nebo vůbec ne, byla by mimo jakoukoliv pochybnost jeho existence vážně ohrožena – bez možnosti jeho podpory státem, jak tomu bylo při reorganizaci Radiojournalu v roce 1925. Proto hledali redaktoři zemědělského rozhlasu nejrůznější formy, jak posluchače získat – jen tak na ně mohli později „nevtíravě a skrytě působit a získávat jejich sympatie“ pro stanovenou ideu.

Jednou z prvních programových akcí bylo uspořádání radiotechnické poradny, která byla přímo řízena prof. Ernestem, nadšeným radioamatérem. Činovníci zemědělského vysílání si totiž uvědomovali, že mnoho lidí na venkově bude víceméně odkázáno na vlastní výrobu jednoduchých rozhlasových přijímačů. Proto radiotechnická hlídka radila, jak přístroj zkonstruovat, jak jej udržovat v provozu, které přijímače jsou nevhodnější ke koupi a podobně.⁷⁸ Zájemců o rady bylo nad očekávání hodně. V listopadu 1926 byl dokonce pro posluchače zorganizován v rámci zemědělského vysílání kurz radiotechniky. Některým posluchačům byly jejich pouchané přijímače opraveny zdarma.

Velkou propagační akcí v dubnu 1926, která přispěla k rozšíření počtu posluchačů zemědělského rozhlasu na venkově, bylo zorganizování soutěže mezi konstruktéry a výrobci rozhlasových přijímačů (jednotlivci a menšími firmami a družstvy) o nejlepší přijímač pro zemědělce. Přestože první cena nebyla udělena, přispěla soutěž k seznámení dalších zájemců s možnostmi moderní rozhlasové přijímací techniky.

Redaktoři zemědělského rozhlasu věnovali také značnou pozornost propagaci svého vysílání v tisku. Později (ve třicátých letech) dokonce začali vydávat propagační bulletin *Zemědělský rozhlas československý*. Zemědělský rozhlas se rovněž pravidelně účastnil nejrůznějších hospodářských výstav a propagačních akcí, na nichž obvykle získával jeho stánek značnou pozornost, zejména při pozdější účasti představitelů známých postav pantátů Brázdy a Rákose.

Relace byly zpočátku poměrně jednoduché. Začínaly zpravidla zpravodajstvím, které bylo pro zemědělce nejdůležitější – **zprávami meteorologickými a burzovními**.

Co nejpřesnější a nejrychlejší informace o meteorologické situaci se redakce snažila zajistit projektem, jehož cílem bylo, aby „*venkovské výzkumné zemědělské stanice, hospodářské školy, nebo i jednotlivci sdělovali meteorologické poradně, která již sídlí, nebo by musela teprve být zřízena pod vedením meteorologického odborníka v místě regionálního vysílače, výsledek svého pozorování, případně vůbec již svou lokální prognózu. Tyto prognózy byly by pak touto okrskovou poradnou meteorologickou upraveny podle celostátní předpovědi všeobecné a současně s ní pak příslušnou rozhlasovou stanicí veřejně hlášeny.*“⁷⁹

Přestože projekt nebyl pro nedostatek finančních prostředků realizován, dokládá, jak usilovně se snažila redakce zemědělského vysílání hledat nové cesty k získání posluchačů, snažila se jim pomáhat a vycházet maximálně vstříc jejich specifickým potřebám.

Druhým typem bylo **zpravodajství tržní a burzovní**. Zpočátku zpravodajské relace obsahovaly také běžné informace „nezemědělského charakteru“, které se však později vytrácejí.

„Zemědělský rozhlas (...) velice brzy pochopil a okamžitě uplatnil jednu ze zásad rozhlasového zpravodajství: dodat posluchači co nejrychleji, mnohem rychleji než tisk, přesnou a spolehlivou informaci. Pochopil také, že posluchač dá přednost takové zprávě, na které je hmotně zainteresován, před informací obecně politickou.“⁸⁰

Ke své zpravodajské práci využíval zemědělský rozhlas ve značné míře i dopisovatelů z celé republiky, kteří poskytovali pro vysílání informace z různých oborů zemědělských prací, lesnictví, zahradnictví atd. Na jedné straně získával zemědělský rozhlas prostřednictvím dopisovatelů aktuální a zajímavé informace z určitého oboru zemědělských prací, například o průběhu sklizně v různých krajích, na straně druhé se z dopisovatelů zároveň stávali nejbližší posluchači a propagátoři jeho vysílání.

Značná pozornost byla ve zpravodajských relacích věnována také tzv. **hospodářskému zpravodajství**, které přinášelo pohotové a praktické informace například o nových zemědělských zákonech, vyhláškách, nařízeních, sděleních výzkumných ústavů, vysokých škol a dalších institucí, jejichž činnost byla spojena s venkovem a zemědělstvím. Šlo tedy opět především o účelové

zpravodajství, které mělo v prvé řadě za úkol pomáhat rolníkům a zemědělským institucím a informovat je o novinkách v zemědělské legislativě, vědě a technice.

Po zpravodajské relaci zpravidla následovala **přednáška**, postupně začaly vznikat i **specializované rubriky (hlídky)**, které byly věnovány určitému okruhu problémů.

Nejprve vznikla hlídka pro ženy, která byla pravidelně vysílána ve večerní relaci ve čtvrtek, dále byly zahájeny hlídky včelařská (byla vysílána jednou za dva týdny v sobotu), zahradnicko-ovocnářská, radiotechnická, později také lesnická a myslivecká, králíkářská, drůbežářská a zahraniční. Ve třicátých letech přinášela informace o nové odborné zemědělské literatuře hlídka literární.

V programu se nezřídka objevovaly informace a později také přednášky z kulturní a osvětové oblasti, které posluchače seznamovaly například s činností různých venkovských spolků, divadel a lidovýchovných institucí.

K rozhlasovému mikrofonu byli zváni spisovatelé (zejména ti, kteří se ve svých dílech věnovali především venkovu, tzv. ruralisté), byla zařazována kulturně osvětová témata. Kulturní tematika se však podle některých názorů přece jen vymykala z odborného zemědělského zaměření relací, což bylo redakci vytýkáno.

Námítky proti kulturní tematice ve vysílání zemědělského rozhlasu se čas od času objevovaly jak v dopisech posluchačů, tak zejména ze strany Radiojournalu, který se tím snažil vyhnout zdvojení programových typů. Později vedoucí přednáškového oddělení O. Matoušek stanovil, aby do vysílání zemědělského rozhlasu byla zařazována pouze odborná témata: „*Do rámce odborných rozhlasů budtež zařazovány přednášky ryze odborné; nebude tedy možno v tomto rámci vysílati přednášky všeobecnějšího rázu, např. hlídky pro domácnost, přednášky cestopisné, lékařské atd., které vysílati bude Radiojournal v relaci vlastní.*“ Toto stanovisko však zemědělský rozhlas nerespektoval a v lednu 1931 vysílal dokonce rozhlasovou hru Soused Brázda se chystá na výměnek.

S kulturními tématy do vysílání postupně pronikly i přednášky, které byly věnovány námětům s filozoficko-politickým podtextem v intencích agrární ideologie.

Nezřídka byly založeny na myšlence, že zemědělství je základem společnosti, a proto musí zaujímat ve společnosti vedoucí postavení. Tyto tendence se vyostřily na počátku třicátých let, zvláště v období před volbami v roce 1935.

Od roku 1926 do roku 1935 bylo odvysíláno několik tisíc odborných a kulturně politických pořadů. V naprosté většině šlo o přednášky, které měly ovšem při převažující orientaci na praktické problémy rolníků svá úskalí. Největší spočívalo v nezkušenosti přednášejících, kteří mnohdy nedokázali přizpůsobit svůj výklad specifice rozhlasového sdělování, žánru nebo posluchačům. Přednášky byly velmi často připraveny spíše pro tisk než pro mluvní projev, byly obvykle čteny (autorem nebo dokonce hlasatelem) a ne prosloveny atd. Redaktoři zemědělského vysílání si tuto skutečnost časem uvědomili a na základě rozboru problémů spojených s přednáškami začali hledat i jiné postupy v rozhlasové práci: „*Jelikož zemědělský rozhlas čsl. pracuje hlavně a především pro praktického rolníka, jest nezbytné, aby obsah jeho relací byl populární. Vyspělost venkovského obyvatelstva je sice značná a zejména na západě republiky vysoká, ale poněvadž vysílání jest určeno především širokým zemědělským vrstvám, nutno počítati i s posluchači méně než průměrnými. Požadavek popularity vyplývá konečně též z povahy slovesného rozhlasu, který nesmí zapomínati, že poslech mluvených relací vyžaduje určité námahy, jež roste se složitostí, hutností a různými formálními nedostatky vysílaného pořadu. Podvědomá nebo i vědomá nechuť, která z toho v posluchači vzniká, snižuje nebo i zcela ruší účinnost rozhlasového referátu, a to tím více, čím jest srozumitelnost menší a námět odlehlejší. Odborný rozhlas, odkázaný na určitou zájmovou oblast, musí proto tím spíše využití všech prostředků, jimiž se může posluchači přiblížiti a probuditi zájem o svá speciální témata.*“⁸¹

Tyto „prostředky“ byly vedle monologu přednášky nalezeny v dialogu **scénky**. U jejího zrodu stál předsesta kuratoria zemědělského rozhlasu ing. Černý, který si k tématu o potřebě elektrifikace vesnice vymyslel scénku (resp. dialog), vysílanou 17. října 1926 pod názvem Selka a elektřina (sám v ní také se svou manželkou účinkoval). Úspěch scénky byl překvapivě značný, a motivoval proto redaktory k tomu, že „*(...) se rozhodli zpestřiti a oživiti svůj program pravidelně takovými scénami, kde v nějakém lehkém veseloherním rámci bude zpracováno přílehavé odborné téma.*“⁸²

„Sousedé Brázda a Rákos“

Následující týdny zemědělského vysílání byly proto ve znamení scének. Jejich témata byla značně různorodá – stavba vodovodu, příznaky chorob, plodinová burza, prodej koní, zušlechtěné osivo ad. Jejich stavba byla zpočátku velmi jednoduchá – bez příběhu a dramatického napětí, bez vtipu a pointy; šlo v podstatě o dialogizaci běžného textu přednášky s didaktickým záměrem.

I při své nedokonalosti byly první scénky přijaty kladně jak posluchači, tak tiskem, který pochválil zemědělský rozhlas za to, jak dokáže přizpůsobit své vysílání potřebám prostého venkovského člověka.⁸³

Od prvních triviálních pokusů se postupně začaly vyvíjet scénky se složitější vnitřní kompozicí. Objevily se dialogy s rýmovaným textem, s charakteristickými postavami, které objasňovaly nějaký problém na základě názorného stylizovaného příběhu apod. Na jejich

základě vznikly v roce 1927 typizované postavy **sousedů Brázdy a Rákose**, kteří se v dalším období stali nejpopulárnějšími a neodmyslitelnými představiteli zemědělského vysílání. Pantáta Rákos (představovaný ing. Horákem) byl konzervativní staromilec, který jen s nedůvěrou přijímal moderní metody zemědělské práce, Matěj Brázda (představovaný dr. Prokopem) byl vzdělanější a stoupenec pokrokovějších postupů, který rád souseda Rákose poučil.

„Vznikl tak aktuální, velmi živý dialog o zemědělských problémech i o všech otázkách veřejného zájmu, velmi atraktivní komentář s možností přesvědčovat, vyvracet námitky, ukazovat výhody, rozebírat otázky ze všech stran, jak to odpovídalo mentalitě venkovského člověka. S pantátovskou dvojicí se dostala do rozhlasu hovorová řeč a s ní také lidový humor.“⁸⁴ Hlavními tématy dialogů Brázdy a Rákose

byly odborné zemědělské problémy (například ukládání zemědělských strojů na zimu, zemědělské účetnictví, využívání zušlechtěného osiva, jarní obdělávání zemědělské půdy). Mezi nimi se objevila i témata všeobecně osvětová (například využívání elektrické energie na vesnici, výhody rádia, knihovna na venkově). Občas byly rozhovory Brázdy a Rákose využívány k odpovědím na dotazy posluchačů.

Scénky nepochybně splnily účel, pro který byly vytvářeny – propagovaly složitou problematiku zemědělské teorie a praxe způsobem, který byl pro posluchače přijatelnější než nezázivné přednášky. Spolupodílely se zároveň na rozvoji dalších rozhlasových publicistických žánrů, zejména **rozhlasového publicistického rozhovoru**. Až později se ovšem objevily i hlasy, upozorňující na jejich omezenost: „(...) psát poučné scénky pokládáme za cestu falešnou a ‚úspěchy‘, které mají zatím u posluchačů, jsou jenom z nedostatku něčeho lepšího. Cesta k tomu lepšímu je organizování diskusí laických, nehereckých a improvizovaných. Jedině tato práce je myšlena skutečně rozhlasově.“⁸⁵ Růtova slova, napsaná v jeho disertaci v roce 1936, mířila ovšem také na scénky, které se s oblibou vysílaly i v programu Radiojournalu a v nichž vystupovaly stylizované postavy strážníka Křópala, tetičky Křópalky a Jozéfka Melhoby nebo městská dvojice penzistů pana důchodního a pana berního. Upozorňovala předvídativě zároveň na to, že další rozvoj slovesné publicistické rozhlasové tvorby nemůže jít cestou stylizovaných dialogů, ale dialogů reálných, založených na kontaktu s posluchačem, které přivedou před mikrofon nikoliv imaginární figury, ale skutečné lidi s jejich skutečným, reálným životem.

Scénky v zemědělském vysílání doplňovaly další formy, jejichž cílem bylo zvýšit jeho žánrovou pestrost a atraktivnost pro posluchače, například **fejtony, besedy, drobná pásma, menší literární útvary (povídky, verše)**⁸⁶, **zábavné formy**. Důležitou roli sehrála i **hudební složka** programu, v níž byla na rozdíl od konzervativního vysílání Radiojournalu v mnohem větší míře zastoupena tzv. lehká hudba (dechová, lidová, ale také populární hudba taneční), která získávala zemědělskému rozhlasu i nezemědělské, hlavně městské posluchače. Zejména pro ně byly také vytvořeny hlídky, věnované například pěstování květin v bytech nebo radám při péči o zvířata chovaná v bytech.

Zemědělský rozhlas svou obsahovou i žánrovou pestrostí, nápaditostí a atraktivností pro posluchače i dramaturgickou stavbou založenou na střídání náročnějších a oddechových témat vytvořil základ pro pozdější pořady magazínového typu, k nimž se Radiojournal dopracoval až mnohem později. Proto si velmi brzy získal stále posluchače (a to nejen na venkově, ale také ve městech), kteří v jeho relacích nalézali to, co jim Radiojournal ve svém programu zatím nenabízel.

Dělnický rozhlas

Dělnický rozhlas zahájil vysílání podle vzoru zemědělského rozhlasu 26. září 1926⁸⁷, avšak přípravné práce k jeho vytvoření započaly již v předchozím roce. Podílely se na nich zejména dělnické vzdělávací instituce, které zpracovaly základní projekt vysílání, a již v lednu 1926 došlo ke konkrétní dohodě s vedením Radiojournalu. Dohoda stanovila, že dělnický rozhlas bude zajišťovat obsah vyhrazených relací, a to vlastním nákladem. Dále předpokládala, že vysílání bude zahájeno současně se zemědělským rozhlasem (tedy ještě v lednu 1926), ale po parlamentních volbách, v nichž zvítězila agrární strana, „okolnosti vnějšího rázu a především změna vlády způsobily, že k instalování dělnického rozhlasu došlo o něco později.“⁸⁸

Na jaře 1926 došlo k ustanovení Kuratoria dělnického rozhlasu, které bylo tvořeno třemi zástupci ministerstva sociální péče (ministr byl vždy předsedou), zástupci dělnických vzdělávacích institucí (Dělnické akademie a Ústřední školy dělnické), zástupci obou velkých odborových centrál (Odborového sdružení československého a České obce dělnické) a představiteli obou dělnických družstevních ústředí (Svazu československých družstev a Unie československých družstev). Kuratorium bylo nejvyšším řídicím orgánem dělnického rozhlasu, zcela nezávislým na vedení Radiojournalu, a samo také jmenovalo redaktory dělnického vysílání Josefa Dandu a E. S. Hokeše.

Jestliže byl zemědělský rozhlas pod vlivem agrární strany, dělnický rozhlas byl politicky ovládán stranami národně socialistickou a sociálně demokratickou, i když navenek vystupoval jako nepolitická organizace.

V Hokešově stati Činnost dělnického rozhlasu je jeho hlavní smysl vyjádřen slovy: „Rozhlas pro dělnictvo má

poslání, dané programem sociálním, kulturním, odborovým a družstevním, jak je reprezentován dělnictvem jako hnutím, sledujícím zlepšení kulturních, sociálních, hospodářských a mezinárodních poměrů. Dělnictvo má zájmy kulturní, tyto jsou sledovány soustavnými cykly přednášek vzdělávacích. Posluchačstvo dělnické má však také význačné zájmy sociální, odborné a odborové a v družstevnictví sleduje nové formy organizace výroby a spotřeby. Dělnictvo je současně nositelem idey demokracie, socialismu, lepšího světového řádu. Z tohoto důvodu má nový poměr k problémům mládeže, otázkám rodinným, problémům veřejným i soukromohospodářským. Je nositelem nového hodnocení lidské práce, ale také činnosti intelektuální, jak je výrazně dána literaturou a uměním.⁴⁸⁹

Tyto představy měly být realizovány specializovanými relacemi, jež měly být podle dohody s Radiojournalem vysílány v průběhu celého dne: ráno se zaměřením na zpravodajství, dopoledne zejména pro dělnické ženy a podvečerní pořady byly podle projektu vyhrazeny přednáškám. Tyto ambiciózní cíle se však nikdy nespěly a z původního projektu zůstaly jen podvečerní čtvrthodinky, věnované téměř výhradně přednáškám. Až mnohem později (od roku 1928) byly přednášky doplněny tematickým dělnickým a (nedělním) „sociálním zpravodajstvím“, scénkami, hudebními besídkami, drobnými literárními útvary, „radiohraní“ z dělnického života a přenosy vystoupení dělnických pěveckých, ochotnických a recitačních souborů. V době blížící se hospodářské recese (od 5. července 1927) zavedl dělnický rozhlas relace vysílané pod názvem Trh práce. Vysílaly se nejprve dvakrát, později třikrát týdně od 13.00 hod. a jejich úkolem bylo „*informovati zaměstnanou veřejnost o volných místech, přinášeti zprávy o hospodářských poměrech doma i za hranicemi a soustavnou klidně vedenou informaci současně pacifikovati poměry a vésti ke klidu a porozumění pro těžkosti dne i v kruzích nedělnických.*“⁴⁹⁰

Již v roce 1926 byly přednášky sdružovány do tematických cyklů. Všechny části prvního cyklu nazvaného Ženská politika s tématy Žena ve veřejném životě, Žena a stát, Osvětová práce a žena, Žena v politickém životě a Rodinné právo⁹¹ přednášely výhradně ženy. Následovaly cykly věnované propagaci rozhlasu a radioamatérských kroužků, osvětě pro ženy, využití volného času, historickému významu roku 1848, sociálnímu pojišťovníctví v mezinárodním srovnání, odborářským otázkám

ad. Některé přednášky byly pro veřejnost vydány tiskem (s odkazy na rozšiřující literaturu). Cykly byly obvykle doplněny tištěnými stručnými výtahy, které zajišťovaly obsahovou návaznost jednotlivých přednášek. Tyto tištěné podklady k přednáškám a cyklům byly nejčastěji využívány dělnickými spolky a dělnickými kulturními organizacemi jako levné učebnice.

Zvláštní pozornost byla v dělnickém vysílání věnována „rozhlasové osvětě“. Dělnické kulturní a vzdělávací instituce vždy zdůrazňovaly význam radiofonie pro zvyšování kulturní úrovně dělnictva a rozhlas považovaly od jeho počátku za „*významný činitel všeobecně i odborně vzdělávací, faktor rekreační i kulturní.*“⁹² Proto v návaznosti na podporu masového rozvoje radioamatérského hnutí (zejména v rámci Lidového radio-svazu a Československé obce radioamatérské) věnoval dělnický rozhlas značné úsilí propagaci kolektivního poslechu rozhlasu v dělnických organizacích, vytváření rozhlasových hlídek, pravidelnému informování o významu rozhlasu pro dělnictvo a také prvním pokusům o rozhlasovou kritiku.

Na rozdíl od zemědělského rozhlasu, který se snažil tematickou atraktivností a žánrovou pestrostí svých relací získat pro své vysílání stále více posluchačů, spokojil se dělnický rozhlas hrdým výčtem svých přednáškových a zpravodajských relací. Nebylo jich málo⁹³.

„Od 26. září 1926 do 30. prosince 1934 bylo v dělnickém rozhlasu v pražské stanici proneseno 1100 relací Trhu práce, 1364 relací sociálně politických a sociálně pomocných, 547 přednášek hospodářských a družstevních, 463 aktuálních proslavů hospodářskopolitických a státovědních, 307 relací zdravotně sociálních a 230 sérií, dialogů a přednášek kulturně výchovných. Ze všech přednášek 1800 bylo součástí některého kursu nebo cyklu přednáškového pořádaného dělnickým rozhlasem.“⁹⁴

Zatímco v Radiojournalu již probíhala na základě kritiky posluchačů diskuse o vhodnosti přednáškového programu, snažil se dělnický rozhlas stále přednášky obhajovat: „*Svou soustavnou prací a stykem s rozsáhlým organizovaným kádrem posluchačstva dokázal, že poslech přednášek není v krizi, že přednášky jsou vedle činoher úsekem programu, který se těší stále rostoucímu zájmu.*“⁹⁵

Přes zjevnou sebechválu a spornost těchto prohlášení je zřejmé, že vysílání dělnického rozhlasu přispělo k osvětě a vzdělávání jeho posluchačů. Přivedlo před rozhlasový mikrofon stovky odborníků – vysokoškolských učitelů, spisovatelů, lékařů, právníků, představitelů veřejného života, umělců atd. „*Před mikrofonem hovořil básník Jaroslav Seifert, spisovatelky Marie Majerová a A. M. Tilschová, častým hostem byl Josef Hora, kritik Jindřich Vodák, historik umění prof. V. V. Štech, filozof J. B. Kozák,*“⁹⁶ vystoupila také řada hostů ze zahraničí, zejména představitelů mezinárodního dělnického hnutí.

V srpnu 1929 bylo zahájeno vysílání dělnického rozhlasu v Brně, od roku 1930 v Moravské Ostravě a od roku 1934 v Bratislavě.

Rozhlas pro průmysl, obchod a živnosti

Třetí odborný rozhlas byl vytvořen z iniciativy „*zájmových organizací obchodních, průmyslových a živnostenských*“⁹⁷ a na základě jednání mezi ministerstvem obchodu a vedením Radiojournalu na jaře 1927. Začal vysílat 14. března 1927. Také on byl řízen kuratoriem, tvořeným zástupci ministerstva obchodu, Ústředny obchodních a živnostenských komor, Ústředního svazu čs. průmyslníků, Ústřední rady obchodnictva, Zemské jednoty obchodních grémií v Čechách, Zemské rady živnostenské pro Čechy, Živnostenské akademie, Zemské jednoty řemeslných a živnostenských společenstev a Grémia pražského obchodnictva. Politický vliv na něj uplatňovala živnostenská strana. Jeho postavení v rámci Radiojournalu bylo podobné jako u zemědělského a dělnického rozhlasu, ale významem, rozsahem ani formou vysílání nedosahoval jejich úrovně. Program byl tvořen zpravodajstvím, zaměřeným téměř výhradně na hospodářskou problematiku, a přednáškami (resp. cykly přednášek) věnovanými zejména problematice trhu, obchodu, živnostenského, obchodního a směnečného práva, finanční a sociálně politické problematice, reklamě, odbornému školství, dopravě apod. Podle vzoru zemědělského rozhlasu se snažil zařadit do vysílání i dialogizované relace, scénky, zejména v podání stylizovaných postav pana Přívětivého a paní Líbezné, které měly propagovat ideální prodavače v obchodě. Tyto pokusy však byly nepříliš zdařilé a nedosahovaly popularity zemědělského vysílání.

Úzká tematická specializace rozhlasu pro průmysl, obchod a živnosti, zaměřená především na informování odborných kruhů o ekonomických otázkách, a nízká úroveň jeho relací, tvořených především přednáškami, se také projevila v malém zájmu veřejnosti o vysílání a tím i v nepříliš velkém počtu posluchačů. Ani pobočky v Brně (1928) a Košicích (1934) nezaznamenaly výraznější úspěch.

Závěrem

Druhá polovina dvacátých let patří k nejúspěšnějším obdobím naší rozhlasové historie. Radiojournal objevil a úspěšně v praxi ověřil nové metody tvůrčí práce, především rozhlasovou reportáž. Rozvinul hudební i literárně-dramatické vysílání (veřejné koncerty, tematické večery, přenosy a adaptace divadelních představení i původní dramatickou tvorbu). Vzdělávací program zaměřil systematictěji také na nejmladší posluchače a vytvořil základy pro pozdější široké využití rozhlasu při školním vyučování.

Objev tzv. simultánního vysílání mu umožnil programovou výměnu jak mezi domácími, tak také zahraničními studii a rozhlasovými organizacemi. „Stačí jen pozorně a soustavně poslouchat!“ píše A. J. Patzaková. „Svět se přibližuje a zmenšuje. (...) Evropa se zpřáteluje, ovládaná jedinou vůlí, již personifikuje rozhlas, vůlí vzájemného poznání a kladné součinnosti.“⁹⁸

Další léta však ukázala, že takové idylické chápání rozhlasu nebylo reálné. Nastupující fašismus v sousedním Německu, zneužívající ve značné míře propagandisticky právě rozhlas, a počínající světová ekonomická krize postavily před rozhlas dosud nepoznané problémy a nové závažné úkoly.

Poznámky

¹ Podrobněji např. Československé dějiny státu a práva (1918–1945). Masarykova univerzita v nakl. Doplněk, Brno 1991, s. 23 ad.; Klímek, Antonín: Velké dějiny země Koruny české. Paseka, Praha 2000, s. 246 ad.; Kárník, Zdeněk: České země v éře první republiky (1918–1938). Libri, Praha 2000, s. 407–416.

- ² Rozhlas, roč. 2, 1928, č. 1.
- ³ Kárník, Zdeněk: c. d., s. 327.
- ⁴ Blíže viz tamtéž, s. 326–335.
- ⁵ Koníček, Karel: Prožil jsem život v rozhlase. In: Kapitoly z dějin čs. rozhlasu 4. Studijní oddělení Čs. rozhlasu, Praha, 1966, s. 42–44.
- ⁶ Rozhlasovému studiu v Brně je v této publikaci věnována samostatná kapitola.
- ⁷ Patzaková, A. J.: Prvních deset let československého rozhlasu. Radiojournal, Praha 1935, s. 104.
- ⁸ Tamtéž, s. 105.
- ⁹ Přenosy z Pantheonu (slavnostní projevy) a Václavského náměstí (zpěv pěveckého sdružení Hlahol) byly věnovány vzpomínkové slavnosti k uctění památky Františka Palackého při příležitosti padesátého výročí jeho úmrtí.
- ¹⁰ Šest přenosů v jednom dnu. Radiojournal, roč. 4, 1926, č. 15.
- ¹¹ Smlouvy byly uzavřeny také s Ochraným sdružením autorů v Praze a s Československou tiskovou kanceláří, které Radiojournal platil za zpravodajství tři procenta z hrubého příjmu.
- ¹² Čtrnáctý, Miloš: Jak jsme začínali. Rukopisné vzpomínky. Ne publikovaný rukopis uložený v archivu Českého rozhlasu, s. 152, 153.
- ¹³ Patzaková, A. J.: c. d., s. 107–108.
- ¹⁴ Kovářík, Vladimír: Proměny rozhlasové publicistiky I. SPN, Praha 1982, s. 58, 59.
- ¹⁵ Běhal, Rostislav: Vývoj české rozhlasové reportáže I (1923–1938). Čs. rozhlas, Praha 1962, s. 73.
- ¹⁶ Tamtéž, s. 102.
- ¹⁷ Patzaková, A. J.: c. d., s. 110.
- ¹⁸ Tamtéž.
- ¹⁹ První sportovní reportáž BBC se uskutečnila z mezinárodního utkání v rugby Anglie–Wales v Twickenhamu až 15. ledna 1927. In: Běhal, Rostislav: Vývoj české rozhlasové reportáže, c. d., s. 74.
- ²⁰ Podrobněji Běhal, Rostislav: Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu. Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, Praha 1996, s. 153.
- ²¹ Pallauš, J. A.: Haló, zde redaktor Laufer. Orbis, Praha 1931. In: Pacovský, Jaroslav: Na vlnách rozhlasu. Český rozhlas, Praha 1993, s. 48, 49.
- ²² Hrbas, Jiří: Rozhlasové vzpomínání. In: Kapitoly z dějin čs. rozhlasu 2. Studijní oddělení Čs. rozhlasu, Praha 1964, s. 79.
- ²³ Sportovní reportáže se staly pravidelnou součástí nedělního programu Radiojournalu. Kromě fotbalových zápasů (které ale byly skoro na půl roku přerušeny) byly přenášeny také lehkotatletické závody, veslařské soutěže a tenisové turnaje.
- ²⁴ Patzaková, A. J.: c. d., s. 161 a dále.
- ²⁵ Tamtéž, s. 196 a dále.
- ²⁶ Kovářík, Vladimír: c. d., s. 73.
- ²⁷ Patzaková, A. J.: c. d., s. 199 a dále.
- ²⁸ Tamtéž, s. 139.
- ²⁹ Radiojournal, roč. 5, 1927, č. 4.
- ³⁰ Patzaková, A. J.: c. d., s. 149.
- ³¹ Tamtéž, s. 112.
- ³² Podrobněji Hraše, Jiří: První zprávař československého rozhlasu. In: Svět rozhlasu, 2001, č. 7, s. 35–37.
- ³³ Podrobněji Patzaková, A. J.: c. d., s. 192–194.
- ³⁴ Věstník Radiojournalu, roč. 6, 1927, č. 45, 31. 12.
- ³⁵ Patzaková, A. J.: c. d., s. 132.
- ³⁶ Čtrnáctý, Miloš: Jak jsme začínali, c. d., s. 176.
- ³⁷ Někteří autoři tyto dramatické útvary označovali také pojmem „zvuková hra“.
- ³⁸ Čtrnáctý, Miloš: Jak jsme začínali, c. d., s. 174.
- ³⁹ Čtrnáctý, Miloš: Činohra v čs. rozhlase v letech 1923–1926. In: Kapitoly z dějin Čs. rozhlasu 3. Studijní oddělení Čs. rozhlasu, Praha 1965, s. 125.
- ⁴⁰ Běhal, Rostislav: Kdo je kdo..., c. d., s. 121, 122.
- ⁴¹ Patzaková, A. J.: c. d., s. 154.
- ⁴² Tamtéž, s. 183.
- ⁴³ Věstník Radiojournalu, roč. 5, 1927, č. 32, 1. 10.
- ⁴⁴ Běhal, Rostislav: Kdo je kdo..., c. d., s. 102.
- ⁴⁵ Radiojournal, roč. 5, 1927, č. 13, 21. 6.
- ⁴⁶ Věstník Radiojournalu, roč. 6, 1928, č. 48, 21. 1. In: Patzaková, A. J.: c. d., s. 184, 185.
- ⁴⁷ Štěrbová, Alena: Rozhlasová inscenace. Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc 1995, s. 14, 15.
- ⁴⁸ Tamtéž, s. 15.
- ⁴⁹ Šimáček, Vladimír: Neviditelná činohra. Věstník Radiojournalu. In: Patzaková, A. J.: c. d. s. 166.
- ⁵⁰ Běhal, Rostislav: Kdo je kdo..., c. d., s. 244.
- ⁵¹ Poprvé byla uvedena v rozhlasovém provedení v Londýně v květnu 1927.
- ⁵² Doslovný přepis vzpomínky Antonína Fialy na začátky Radiojournalu v Brně. Uloženo v archivu Jiřího Hrašeho.
- ⁵³ Kovářík, Vladimír: c. d., s. 70.
- ⁵⁴ Tamtéž, s. 70.
- ⁵⁵ Svoboda, Eduard.: Výchova mládeže radiem. Věstník Radiojournalu, roč. 4, 1926, č. 29, 11. 9.
- ⁵⁶ Patzaková, A. J.: c. d., s. 132.
- ⁵⁷ Podrobněji Patzaková, A. J.: c. d., s. 202–211.
- ⁵⁸ Tamtéž, s. 287.
- ⁵⁹ Tamtéž, s. 220.
- ⁶⁰ Tamtéž, s. 315.
- ⁶¹ Tamtéž, s. 222 a dále.
- ⁶² Tamtéž, s. 319 a dále.
- ⁶³ Tamtéž, s. 258 a dále.
- ⁶⁴ Tamtéž, s. 264–266.
- ⁶⁵ Zápis z programové konference Radiojournalu v Brně. In: Patzaková, A. J.: c. d., s. 266.
- ⁶⁶ Tamtéž, s. 264.
- ⁶⁷ Prof. Adolf Ernest se stal ve třicátých letech členem dozorcí rady Radiojournalu spolu s generálním tajemníkem a pozdějším

předsedou agrární strany Rudolfem Beranem, který v dozorčí radě zastupoval společnost Radioslavia. Rudolf Beran byl také zvolen členem kuratoria zemědělského rozhlasu, v němž zastupoval vedení Radiojournalu. Svým značným politickým vlivem zaštiťoval samostatnost zemědělského rozhlasu, zvláště po smrti Antonína Švehly v roce 1933.

- ⁶⁸ Ing. Jan Černý byl zetěm ministerského předsedy Antonína Švehly. Ve funkci předsedy kuratoria působil až do své smrti v roce 1935.
- ⁶⁹ SÚA, zemědělsko-lesnické oddělení, sbírka Zemědělský rozhlas I/16.
- ⁷⁰ Kuratorium bylo opětovně reorganizováno v roce 1930 – od tohoto roku již nepůsobil jako odbor Zemědělské jednoty, ale jako samostatná instituce (spolek) Zemědělský rozhlas Československý.
- ⁷¹ SÚA, zemědělsko-lesnické oddělení, sbírka výstřížků, inv. č. 75/58.
- ⁷² Tamtéž, inv. č. 75/92.
- ⁷³ Texty projevů nebo jejich podstatných částí otiskl 5. ledna 1926 Venkov.
- ⁷⁴ Prokop, Jaroslav: Zemědělský rozhlas Československý. In: Patzaková, A. J.: c. d., s. 735.
- ⁷⁵ SÚA zemědělsko-lesnické oddělení, sbírka výstřížků, inv. č. 77/69.7
- ⁷⁶ SÚA, zemědělsko-lesnické oddělení, sbírka Zemědělský rozhlas, inv. č. 6, karton 2.
- ⁷⁷ Tamtéž.
- ⁷⁸ Blíže Horák, Bohuslav: Rozhlas a zemědělství. Praha 1935, s. 63.
- ⁷⁹ Horák, Bohuslav: c. d., s. 15.
- ⁸⁰ Kovářík, Vladimír: c. d., s. 43.
- ⁸¹ Horák, Bohuslav: c. d., s. 58.
- ⁸² Zemědělský rozhlas československý. In: Radiojournal, roč. 5, 1927, č. 40, s. 2.
- ⁸³ Např. Prager Tagblatt ze dne 10. listopadu 1929.
- ⁸⁴ Kovářík, Vladimír: c. d., s. 45.
- ⁸⁵ Růt, Václav: Divadlo a rozhlas. Studijní oddělení Čs. rozhlasu, Praha 1964, s. 41.
- ⁸⁶ Prokop, Jaroslav: Zemědělský rozhlas československý. In: Patzaková, A. J.: c. d., s. 738.
- ⁸⁷ Toho dne se uskutečnil všedělnický kulturní sjezd, organizovaný Dělnickou akademií při příležitosti jejího třicetiletého působení.
- ⁸⁸ Hokeš, E. S.: Deset let práce. In: Hokeš, E. S.: Dělnictvo a rozhlas. Nákladem Kuratoria dělnického rozhlasu, Praha 1936, s. 8.
- ⁸⁹ Stať je publikovaná v knize A. J. Patzakové, c. d., s. 743–746.
- ⁹⁰ Hokeš, E. S.: Deset let práce, c. d., s. 14.
- ⁹¹ Tamtéž, s. 12.
- ⁹² Hokeš, E. S.: Činnost dělnického rozhlasu, c. d., s. 743.
- ⁹³ Seznam všech přednášek vysílaných v dělnickém rozhlase od září 1926 do září 1936 byl vydán v publikaci Deset let rozhlasové práce, vydané Kuratoriem dělnického rozhlasu v Praze v roce 1938.

⁹⁴ Hokeš, E. S.: Činnost dělnického rozhlasu, c. d., s. 746.

⁹⁵ Tamtéž, s. 745.

⁹⁶ Kovářík, Vladimír: c. d., s. 52.

⁹⁷ Horka, Miloslav: Vývoj rozhlasu pro průmysl, obchod a živnosti. In: Patzaková, A. J.: c. d., s. 747.

⁹⁸ Patzaková, A. J.: c. d., s. 370.